

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет еколого-економічний
Кафедра екологічного права і контролю

ДИПЛОМНА РОБОТА

ОКР спеціаліст

на тему:

«ЕТАПИ РОЗВИТКУ І ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ»

Виконав студент 1 курсу групи ЕК-56
спеціальності 7.04010604
«Екологічний контроль та аудит»
Жмуд Є.С.

Керівник роботи ст. викладач
Грудев Петро Христофорович

Консультант д.геогр.н., проф.
Лоева Інса Дмитрівна

Рецензент к.геогр.н., доцент
Нагаєва Світлана Павлівна

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
1 ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ.....	9
2 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ.....	39
2.1 Нормативно-правові засади функціонування Державної екологічної інспекції України.....	39
2.2 Правове регулювання здійснення екологічного контролю у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць.....	69
2.3 Правове регулювання застосування заходів впливу до порушників законодавства про охорону навколишнього природного середовища.....	77
3 ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ.....	94
3.1 Аналіз діяльності Держекоінспекції України на сучасному етапі розвитку.....	94
3.2 Недоліки і проблеми в діяльності Державної екологічної інспекції України, перспективи її подальшого функціонування.....	
ВИСНОВКИ.....	107
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	132
ДОДАТКИ.....	136

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ГМО – генно модифіковані об'єкти;

ДАІ – Державна автомобільна інспекція України;

ДЕІ – Державна екологічна інспекція України;

ЄС – Європейське Співтовариство;

КМУ – Кабінет Міністрів України;

КУАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення;

МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергетики;

МВС – Міністерство внутрішніх справ;

ОБСЄ – організація з безпеки і співробітництва в Європі

ВСТУП

Зростання антропогенного тиску на довкілля, що тісно пов'язане з розвитком науки і техніки спонукає до становлення ряду теоретичних і практичних екологічних наук. За останні роки в нашій державі набув широкого впровадження функціональний підхід в управлінні природними ресурсами, принципи сталого розвитку діяльності природокористувачів, що передбачає в кінцевому підсумку формування цілісної системи державного управління у галузі використання, збереження та відтворення природних ресурсів.

Узгодження взаємодії суспільства з природою потребує спеціальних знань, в тому числі і по контролю за станом довкілля. Вони необхідні для того, щоб суспільство могло стабілізувати екологічну обстановку, поліпшувати навколишнє природне середовище, зберігати єдність з довкіллям.

Екологічний контроль конкретизує взаємозв'язок між об'єктами та суб'єктами господарювання, антропогенний вплив на середовище існування біорізноманіття і стан природних ресурсів, порядок визначення збитків, завданих довкіллю. Екологічний контроль, насамперед, встановлює закономірності у взаємовідносинах між людиною, об'єктами господарювання, живими організмами і довкіллям, а також визначає порядок застосування законодавчих і нормативних документів у означеній сфері, оцінці екологічного стану об'єкта, ступеня і характеру його впливу на довкілля, дотримання цим об'єктом вимог законодавства, норм і правил у галузі охорони природи для своєчасного вжиття заходів по усуненню виявлених порушень та попередження негативного впливу на довкілля.

Зараз практично всі еколого-економічні питання вирішуються з урахуванням зв'язків між людиною, живими й неживими компонентами природи. Тому екологічний контроль, по великому рахунку, в сьогоденні складних економічних умовах є основою раціонального природокористування, що попереджує негативні наслідки антропогенної діяльності — надмірне

споживання природних ресурсів, утворення великої кількості відходів, забруднення води, повітря й ґрунтів та виснаження всіх природних ресурсів, необхідних для нормального функціонування природних екосистем.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» в розділі VIII визначає, що завдання контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища полягають у забезпеченні додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами [1].

Закон визначає, що такий контроль має поділ на державний та громадський.

Державний контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, яким виступає Державна екологічна інспекція України.

Здійснення екологічного контролю забезпечує можливість і невідворотність притягнення до дисциплінарної, адміністративної, цивільної і кримінальної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, визначеної ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Державний екологічний контроль відбувається за рахунок проведення інспекторських перевірок.

Метою представленої дипломної роботи є розгляд та вивчення етапів розвитку Державної екологічної інспекції України, аналіз правового регулювання її діяльності, дослідження особливостей діяльності Державної екологічної інспекції на сучасному етапі розвитку, проблем і недоліків такої

діяльності, вивчення перспективи подальшого функціонування Державної екологічної інспекції України.

В процесі виконання дипломної роботи було розглянуто та проаналізовано низку документів законодавчого та нормативного характеру, які містять в собі положення щодо порядку функціонування та сфери діяльності Державної екологічної інспекції. Робота складається з трьох розділів, містить пояснювальні таблиці, діаграми.

1 ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ

Людська діяльність призводить до забруднення води, повітря і ґрунту, глобальної зміни клімату на планеті, руйнування озонового шару атмосфери, випадання кислотних опадів, вичерпання багатьох природних ресурсів тощо. Негативні наслідки антропогенної діяльності набувають загрозливого характеру для довкілля та людей, створюють підвищену екологічну небезпеку, сприяють рушійним стихійним явищам.

Значні темпи зростання потреб населення до використання природних ресурсів, і як наслідок, інтенсифікація господарської діяльності, викликають необхідність посилення контролю за впливом такої діяльності на стан довкілля. Іншими словами, узгодження взаємодії суспільства з природою потребує спеціальних дій і знань по контролю за станом довкілля. Вони необхідні для того, щоб суспільство могло стабілізувати екологічну обстановку, поліпшувати навколишнє природне середовище, зберігати єдність з довкіллям.

Відповідно до преамбули Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII [1] охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Відповідно до ст. 3 означеного Закону основними принципами охорони навколишнього природного середовища, зокрема, є: пріоритетність вимог

екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності; гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; можливість компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища тощо. Забезпечення дотримання таких принципів здійснюється на основі знань, отриманих в т.ч. процесі екологічного контролю.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» в розділі VIII визначає, що завдання контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища полягають у забезпеченні додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами (ст. 34) [1].

Закон визначає, що такий контроль має поділ на державний та громадський.

Державний контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад здійснюють державний контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища (ст. 35) [1].

Державному контролю підлягають використання і охорона земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони

України, природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, стан навколишнього природного середовища, а також дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів навколишнього природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

Громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля згідно з Положенням, яке затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища (ст. 36) [1].

Здійснення екологічного контролю забезпечує можливість і невідворотність притягнення до дисциплінарної, адміністративної, цивільної і кримінальної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, визначеної ст. 68 Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Практично з моменту отримання Україною незалежності, формування органів державної влади та початком створення національної нормативно-правової бази з охорони навколишнього природного середовища повстало питання про орган, який має здійснювати функції екологічного контролю в державі.

За логікою, тематично такий орган мав бути створений в структурі центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізацію державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, та використання природних ресурсів, яке на той час мало назву Міністерство охорони навколишнього природного середовища України.

Відповідною Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.1993 р. №641[2] була створена Державна екологічна інспекція Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

Інспекція була створена з метою вдосконалення системи державного контролю в галузі охорони навколишнього середовища та використання

природних ресурсів, відповідно до Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" у складі Головної екологічної інспекції Міністерства охорони навколишнього природного середовища України (Головекоінспекція), інспекцій охорони Чорного та Азовського морів і екологічних інспекцій Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя, відповідних територіальних органів Міністерства.

Основним завданням Державної екологічної інспекції згідно Постанови [2] визначалось здійснення державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, а саме за:

- використанням і охороною земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища і природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України, територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, додержанням норм екологічної безпеки;

- використанням природних ресурсів, викидів і скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище з дотриманням установлених лімітів;

- додержанням екологічних вимог при зберіганні, транспортуванні, використанні, знешкодженні та похованні (складуванні) хімічних засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних та радіоактивних речовин, виробничих, побутових та інших видів відходів.

Постановою [2] визначалось, що Головекоінспекція Міністерства охорони навколишнього природного середовища, інспекції охорони Чорного та Азовського морів і екологічні інспекції Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя є спеціальними підрозділами Міністерства. Також відповідна Постанова встановлювала зобов'язання Міністерству охорони навколишнього природного середовища разом із заінтересованими міністерствами і відомствами в місячний термін розробити й подати на

затвердження Кабінету Міністрів України Положення про Державну екологічну інспекцію.

В подальшому Постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.1993 р. №925 було вперше затверджене Положення про Державну екологічну інспекцію Міністерства охорони навколишнього природного середовища України [3].

Згідно із даним Положенням Державна екологічна інспекція Мінприроди на той час представляла собою систему регіональних і територіальних органів державної виконавчої влади, що організують і проводять контроль в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Державна екологічна інспекція (надалі Держекоінспекція) у межах повноважень, визначених Положенням, забезпечувала контроль за додержанням законів України, постанов Верховної Ради України, указів і розпоряджень Президента України, декретів, постанов, розпоряджень Кабінету Міністрів України, наказів Мінприроди та інших центральних органів державної виконавчої влади.

Керівництво Державною екологічною інспекцією відповідно до Положення [3] здійснював головний державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища, який одночасно був першим заступником Міністра охорони навколишнього природного середовища.

Головний державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища призначався на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра охорони навколишнього природного середовища. Головний державний інспектор України мав першого заступника, який одночасно являвся начальником Головної екологічної інспекції, та заступників, які були заступниками начальника Головної екологічної інспекції.

Головна екологічна інспекція, інспекції охорони Чорного і Азовського морів, що входили до складу Держекоінспекції мали статус юридичної особи,

самостійний баланс, рахунки в установах банків (в тому числі валютні), бланки і печатки із зображенням Державного герба України і своїм найменуванням.

Реорганізація Міністерства охорони навколишнього природного середовища (далі Мінприроди), як і багатьох органів державної виконавчої влади наприкінці 90-х років призвела до затвердження нового Положення про Держекоінспекцію. Так, згідно із Постановою Кабінету Міністрів України (далі КМУ) від 2.03.1998 р. № 244 було затверджено Положення про Державну екологічну інспекцію Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України [4].

Державна екологічна інспекція Мінекобезпеки була системою органів виконавчої влади, що організують і здійснюють контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та радіаційної безпеки.

У порівнянні з Положенням, встановленим Постановою КМУ №925 були дещо розширені завдання органів Держекоінспекції. Так, основними завданнями органів Держекоінспекції стало здійснення державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та радіаційної безпеки, а саме за[4]:

- використанням і охороною земель, надр, поверхневих і підземних вод та джерел, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища і природних ресурсів внутрішніх морських вод, територіального моря, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України, територій та об'єктів природно-заповідного фонду, додержанням норм екологічної та радіаційної безпеки;

- додержанням установлених лімітів використання природних ресурсів, нормативів викидів і скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище;

- додержанням екологічних вимог у процесі зберігання, транспортування, використання, знешкодження та поховання

(складування) хімічних засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних та радіоактивних речовин, виробничих, побутових та інших видів відходів;

- додержанням вимог екологічної безпеки у техногенній сфері;
- додержанням екологічних вимог під час транспортування вантажів у пунктах пропуску через державний кордон.

Наступний етап становлення Держекоінспекції настав на початку 2000-х років із черговою реорганізацією Мінприроди. У зв'язку з цим Постановою КМУ від 17.11.2001 р. №1520 було затверджене Положення про Дежекоінспекцію України[5].

Відповідно до цього Положення Держекоінспекція виступила урядовим органом державного управління, який діє у складі Мінприроди і йому підпорядковується. Координацію діяльності Держекоінспекції здійснював Міністр охорони навколишнього природного середовища.

У межах своїх повноважень Держекоінспекція узагальнює практику застосування законодавства, розробляє пропозиції щодо удосконалення законодавства і подає їх на розгляд Мінприроди[5].

Основними завданнями Держекоінспекції було встановлено:

- участь у межах своєї компетенції у реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів (земля, надра, поверхневі води, атмосферне повітря, тваринний та рослинний світ, природні ресурси територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України), поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, екологічної та в межах компетенції радіаційної безпеки, заповідної справи;

- здійснення державного контролю за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне

використання, відтворення та охорони природних ресурсів, екологічну та в межах своєї компетенції радіаційну безпеку, поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами) та небезпечними хімічними речовинами.

Держекоінспекцію очолює начальник, який призначається на посаду і звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра охорони навколишнього природного середовища.

Начальник Держекоінспекції за посадою був Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища та членом колегії Мінприроди[5].

Начальник Держекоінспекції мав трьох заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду і звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра охорони навколишнього природного середовища, погодженим з начальником Держекоінспекції.

Відповідно до розглядаємого Положення [5] Держекоінспекцією для виконання покладених на неї завдань утворювались свої територіальні органи - державні екологічні інспекції в областях, м. Києві та Севастополі, Державну екологічну інспекцію Азовського моря, Державну Азово-Чорноморську екологічну інспекцію, Державну екологічну інспекцію з охорони довкілля Північно-Західного регіону Чорного моря.

На держекоінспекцію також покладалось координування діяльності Республіканського комітету Автономної Республіки Крим з охорони навколишнього природного середовища в частині здійснення державного контролю за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Держекоінспекція визначалась юридичною особою, що має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в органах Державного казначейства, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням[5].

Зміна конституційного устрою в країні на початку 2010-х років, перехід до президентсько-парламентської моделі держави, і пов'язане із цим посилення

ролі Президента України їх характеризували початок наступного етапу розвитку Держекоінспекції.

Адміністративну реформу органів державної влади ініціювало прийняття Указу Президента України від 9.12.2010 р. № 1085 "Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади", згідно якого Держекоінспекція у складі Мінприроди була ліквідована.

Натомість, Указом Президента України від 13.04.2011 р. №454/2011 було затверджено чергове і на даний час останнє Положення про Державну екологічну інспекцію України[6].

Згідно із Положенням Державна екологічна інспекція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів України.

Держекоінспекція України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для забезпечення реалізації державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Держекоінспекція України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства екології та природних ресурсів України (Мінприроди), іншими актами законодавства України, дорученнями Президента України і Міністра, а також відповідним Положенням[6].

Основними завданнями Держекоінспекції України є:

- внесення Міністрові екології пропозицій щодо формування державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;

- реалізація державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері

охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів; додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду; за екологічною та радіаційною безпекою (у тому числі у пунктах пропуску через державний кордон і в зоні діяльності митниць призначення та відправлення) під час імпорту, експорту та транзиту вантажів і транспортних засобів; біологічною і генетичною безпекою щодо біологічних об'єктів природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів (ГМО) у відкритій системі; поводженням з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами) і небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами;

- інші завдання, визначені законами України та покладені на неї Президентом України.

Держекоінспекція України відповідно до покладених завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та подає їх Міністрові для погодження і внесення в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами - нерезидентами вимог:

а) законодавства про екологічну та радіаційну безпеку:

- у процесі проведення наукових, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, впровадження у виробництво відкриттів,

винаходів, використання нової техніки, устаткування, технологій і систем, що імпортуються;

- на військових (у тому числі іноземних держав у місцях їх базування на території України) і оборонних об'єктах, об'єктах органів Міністерства внутрішніх справ України, Державної пенітенціарної служби України, Служби безпеки України та Адміністрації Державної прикордонної служби України у місцях їх постійної дислокації, а також під час передислокації військ і військової техніки з використанням автомобільних, повітряних, залізничних та плавучих транспортних засобів, проведення військових навчань, маневрів;

- на пунктах пропуску через державний кордон і в зоні діяльності митниць призначення та відправлення під час імпорту, експорту та транзиту вантажів і транспортних засобів;

- під час здійснення діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки;

- під час здійснення операцій із металобрухтом, проведення екологічного контролю експортних партій брухту чорних та кольорових металів;

- щодо додержання вимог висновків державної екологічної експертизи;

б) законодавства про використання та охорону земель щодо:

- консервації деградованих і малопродуктивних земель;
- збереження водно-болотних угідь;
- виконання екологічних вимог при наданні у власність і користування, в тому числі в оренду, земельних ділянок;
- здійснення заходів щодо запобігання забрудненню земель хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами;

- додержання режиму використання земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, а також територій, що підлягають особливій охороні;

- додержання екологічних нормативів з питань використання та охорони земель;

- встановлення та використання водоохоронних зон і прибережних захисних смуг, а також щодо додержання режиму використання їх територій;

- ведення будівельних, днопоглиблювальних робіт, видобування піску і гравію, прокладення кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду;

в) законодавства про охорону і раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів щодо:

- реалізації державних, цільових, міждержавних та регіональних програм з оздоровлення, використання і охорони вод, відтворення водних ресурсів;

- наявності та дотримання умов виданих дозволів, установлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин, лімітів забору і використання води та скидання забруднюючих речовин;

- права державної власності на води;

- дотримання правил ведення водокористувачами первинного обліку кількості вод, що забираються із водних об'єктів і скидаються до них, та визначення якості води;

- дотримання встановленого режиму господарської діяльності у зонах санітарної охорони джерел питного та господарсько-побутового водопостачання, водоохоронних зонах, прибережних захисних смугах, смугах відведення та берегових смугах водних шляхів;

- здійснення водокористувачами заходів із запобігання забрудненню водних об'єктів стічними (дощовими, сніговими) водами, що відводяться з їх території;

- виконання заходів з економного використання водних ресурсів;
- використання вод (водних об'єктів) відповідно до цілей та умов їх надання;
- здійснення погоджених у встановленому порядку технологічних, лісомеліоративних, гідротехнічних та інших заходів щодо охорони вод від вичерпання, поліпшення їх стану, а також припинення скидання забруднених зворотних вод (стічні, шахтні, кар'єрні, дренажні води), баластних та лляльних вод;
- здійснення робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків аварій, які можуть спричинити погіршення якості води;
- дотримання екологічних вимог під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції та прийняття в експлуатацію підприємств, споруд, інших об'єктів;
- виконання заходів, пов'язаних із попередженням шкідливої дії води і ліквідацією її наслідків;
- дотримання регламентів скидання промислових забруднених стічних чи шахтних, кар'єрних, рудникових вод з накопичувачів, норм і правил експлуатації технологічних водойм (ставки - охолоджувачі теплових і атомних станцій, рибоводні ставки, ставки-відстійники та інші);
- якості та кількості скинутих у водні об'єкти зворотних вод і забруднюючих речовин;
- використання, відтворення і охорони морського середовища і природних ресурсів внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України та континентального шельфу України, додержання норм екологічної безпеки;
- проведення навантажувально-розвантажувальних операцій у портах, портових пунктах та на рейдах;
- дотримання суднами, кораблями та іншими плавучими засобами міжнародних конвенцій про запобігання забрудненню морського середовища;

- обсягів використання водних ресурсів, їх обліку й достовірності звітних даних про обсяги використаної води;

г) законодавства про охорону атмосферного повітря щодо:

- виконання запланованих і затверджених загальнодержавних, галузевих або регіональних природоохоронних програм;

- наявності та додержання дозволів на викиди забруднюючих речовин;

- забезпечення безперебійної ефективної роботи і підтримання у справному стані споруд, устаткування та апаратури для очищення викидів і зменшення рівнів впливу фізичних та біологічних факторів;

- додержання нормативів у галузі охорони атмосферного повітря;

- додержання екологічних показників нафтопродуктів (бензину автомобільного та дизельного палива), які реалізуються шляхом оптової та роздрібною торгівлі суб'єктами господарювання;

- порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ у господарських цілях;

надання своєчасної, повної та достовірної інформації про стан атмосферного повітря, визначення видів і обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря;

д) законодавства про охорону, захист, використання та відтворення лісів щодо:

законності вирубки, ушкодження дерев і чагарників, знищення або ушкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розплідниках і на плантаціях, а також молодняку природного походження й самосівів на площах, призначених під лісовідновлення;

- раціонального та невиснажливого використання лісових ресурсів;

- добування, здійснення побічного та супутнього спеціального лісокористування;

- виконання комплексу необхідних заходів захисту для забезпечення охорони лісів від пожеж, незаконних рубок, шкідників і

хвороб, пошкодження внаслідок антропогенного та іншого шкідливого впливу, застосування пестицидів і агрохімікатів у лісовому господарстві й лісах;

- використання полежахисних лісосмуг, водоохоронних і захисних лісових насаджень;

- заготовки деревини відповідно до затвердженого лісосічного фонду, в тому числі розрахункової лісосіки;

- недопущення експлуатації нових і реконструйованих підприємств, цехів, агрегатів, транспортних шляхів, магістральних трубопроводів, комунальних і інших об'єктів, не забезпечених обладнанням, що запобігає шкідливому впливу на стан і відтворення лісів;

- збереження корисної для лісу фауни;

- е) законодавства щодо охорони, утримання і використання зелених насаджень;

- є) законодавства про використання, охорону і відтворення рослинного світу;

- ж) законодавства про охорону, раціональне використання та відтворення тваринного світу щодо:

- використання об'єктів тваринного світу;

- регулювання чисельності диких тварин;

- використання і відтворення рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин, занесених до Червоної книги України;

- охорони тваринного світу на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України;

- охорони середовища перебування, шляхів міграції, переселення, акліматизації і схрещування диких тварин;

- ввезення в Україну і вивезення за її межі об'єктів тваринного світу;

- захисту диких тварин від жорстокого поводження;

- дотримання права державної власності на тваринний світ;

з) законодавства щодо дотримання правил створення, поповнення, зберігання, використання та державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій і торгівлі ними;

и) законодавства під час ведення мисливського господарства та полювання;

і) законодавства про збереження об'єктів рослинного та тваринного світу, занесених до Червоної та Зеленої книг України, формування, збереження й використання екологічної мережі;

ї) законодавства про додержання режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

й) законодавства про охорону, використання і відтворення риби та інших водних живих ресурсів щодо:

- зариблення, здійснення контрольного вилову, акліматизації, рибориства, утримання і відтворення у неволі чи напіввільних умовах з комерційною та іншими цілями;

- меліоративного вилову малоцінних і хижих видів риби, шкідливих водних організмів;

- достовірності звітних даних про обсяги використання рибних та інших водних живих ресурсів;

- охорони, використання, відтворення риби та інших водних живих ресурсів у виключній (морській) економічній зоні України;

- дотримання міжнародних договорів України в галузі регулювання риболовства;

- штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах;

- порядку та умов здійснення промислового, любительського, спортивного, наукового рибальства на водних об'єктах України;

- забезпечення рибозахисними обладнаннями водозабірних споруд;

- проведення рибозахисних заходів на водозабірних та інженерних спорудах меліоративних систем та вивчення технічного стану рибозахисного обладнання;

к) законодавства у сфері хімічних джерел струму в частині забезпечення екологічної безпеки виробництва хімічних джерел струму та утилізації відпрацьованих хімічних джерел струму, ведення обліку обсягів накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх на утилізацію;

л) законодавства щодо дотримання вимог реєстрації в суднових документах операцій зі шкідливими речовинами та сумішами;

м) законодавства про поводження з відходами щодо:

- дотримання вимог виданих дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами;

- дотримання вимог виданих лімітів на утворення та розміщення відходів;

- складання і ведення реєстру об'єктів утворення відходів та реєстру місць видалення відходів;

- перевезення небезпечних відходів територією України та транскордонних перевезень відходів;

- збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення, захоронення відходів;

- ведення первинного обліку кількості, типу і складу відходів, що утворюються, збираються, перевозяться, зберігаються, обробляються, утилізуються, знешкоджуються та видаляються, подання відповідної статистичної звітності в установленому порядку та паспортизації таких відходів;

- виконання вимог нормативно-технічної та технологічної документації, погодженої в установленому порядку, при виробництві продукції (крім дослідних зразків) з відходів чи з їх використанням;

- недопущення змішування та захоронення відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія;

- дотримання правил і режиму експлуатації установок, виробництв з оброблення та утилізації відходів;

- дотримання правил зберігання, транспортування, знешкодження, ліквідації, захоронення пестицидів і агрохімікатів, токсичних хімічних речовин, небезпечних речовин;

- додержання вимог екологічної безпеки при транспортуванні, зберіганні, використанні, знешкодженні й похованні хімічних засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних речовин і відходів;

- своєчасності й повноти виконання заходів щодо захисту земель від засмічення відходами;

- н) законодавства щодо наявності дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, дотримання їх умов;

- о) Конвенції з міжнародної торгівлі вимираючими видами дикої фауни і флори CITES у пунктах пропуску через державний кордон України та в зоні діяльності митниць призначення та відправлення;

3) складає протоколи про адміністративні правопорушення та розглядає справи про адміністративні правопорушення, накладає адміністративні стягнення у випадках, передбачених законом;

4) подає Міністрові екології пропозиції щодо: видачі, зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів, поводження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу, в тому числі водних живих ресурсів, а також установлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища;

5) надає центральним органам виконавчої влади, їх територіальним органам, місцевим органам виконавчої влади, органам

місцевого самоврядування приписи щодо зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, ліцензій, сертифікатів, висновків, рішень, лімітів, квот, погоджень, свідоцтв на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів, поводження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу, в тому числі водних живих ресурсів, ліцензій на проведення землевпорядних та землеоціночних робіт, а також щодо встановлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища;

б) вносить у встановленому порядку центральним органам виконавчої влади, їх територіальним органам, місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування вимоги щодо приведення у відповідність із законодавством прийнятих ними рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання, відтворення та охорони природних ресурсів;

7) призначає громадських інспекторів з охорони довкілля та видає їм посвідчення, організовує їх роботу, надає їм методичну та практичну допомогу, вживає заходів до усунення виявлених недоліків і порушень в їх діяльності;

8) забезпечує інформування громадськості про реалізацію державної політики у відповідній сфері;

9) утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління Держекоінспекції України, затверджує їх положення (статути), в установленому порядку призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, формує кадровий резерв на посади керівників таких підприємств, установ та організацій;

10) виконує у межах повноважень інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління;

11) формує державне замовлення на підготовку фахівців у відповідній сфері;

12) здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на неї Президентом України.

Держекоінспекція України з метою організації своєї діяльності[6]:

1) забезпечує в межах повноважень здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням в апараті Держекоінспекції України, її територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління;

2) здійснює в установленому порядку добір кадрів в апарат Держекоінспекції України та на керівні посади в її територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління, формує в установленому порядку кадровий резерв на відповідні посади, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та працівників апарату Держекоінспекції України, її територіальних органів;

3) контролює діяльність територіальних органів Держекоінспекції України;

4) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держекоінспекції України, її територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів;

5) організовує розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних із діяльністю Держекоінспекції України, її територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління;

6) реалізовує у межах своїх повноважень державну політику у сфері охорони державної таємниці та інформації з обмеженим доступом, що є власністю держави, здійснює в установленому порядку контроль за станом охорони та збереження такої інформації в Держекоінспекції України, її

територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління;

7) забезпечує у межах своїх повноважень виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

8) організовує ведення діловодства та архіву в апараті Держекоінспекції України відповідно до встановлених правил;

9) організовує у межах своїх повноважень наукову, науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, сприяє створенню і впровадженню сучасних інформаційних технологій та комп'ютерних мереж.

Положенням про Держекоінспекцію встановлені її повноваження[6].

Так, Держекоінспекція України для виконання покладених на неї завдань має право:

1) залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань учених і фахівців (за їх згодою), працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади;

2) одержувати інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб;

3) скликати наради, створювати комісії та робочі групи;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, в тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

5) проводити перевірки з питань, що належать до її компетенції, видавати за їх результатами обов'язкові для виконання приписи, розпорядження;

6) зупиняти транспортні (в тому числі плавучі) засоби та проводити їх огляд, огляд знарядь добування об'єктів рослинного та тваринного світу (в тому числі водних живих ресурсів) в місцях їх добування, зберігання, перероблення та реалізації;

7) оглядати в пунктах пропуску через державний кордон, на митницях призначення та відправлення всі види автомобільних транспортних засобів у порядку, визначеному законодавством, з метою виявлення екологічно небезпечних і заборонених до вивезення з України та ввезення в Україну вантажів;

8) перевіряти документи на право спеціального використання природних ресурсів (дозволи, ліцензії, сертифікати, висновки, рішення, ліміти, квоти, погодження, свідоцтва);

9) виконувати відбір проб та інструментально-лабораторні вимірювання показників складу і властивостей викидів стаціонарних та пересувних джерел забруднення атмосферного повітря, ґрунтів, вод лляльних, баластних, зворотних, поверхневих та морських, вимірювання показників складу та властивостей підземних вод у пробах із спостережувальних свердловин на об'єктах, що обстежуються, та вимірювання екологічних показників нафтопродуктів (бензину автомобільного та дизельного палива), які реалізуються шляхом оптової та роздрібною торгівлі суб'єктами господарювання;

10) здійснювати відповідно до законодавства фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для запобігання та розкриття порушень вимог законодавства про охорону, використання та відтворення тваринного світу;

11) вилучати в установленому порядку в осіб знаряддя добування об'єктів тваринного світу (в тому числі водних живих ресурсів), транспортні (в тому числі плавучі) засоби, обладнання та предмети, що є знаряддям добування об'єктів тваринного світу (в тому числі водних живих ресурсів), незаконно добуті природні ресурси і продукцію, що з них вироблена, а також відповідні документи (ліцензії, дозволи тощо);

12) розраховувати розмір збитків, заподіяних державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства, та пред'являти претензії;

13) викликати громадян для одержання усних та письмових пояснень у зв'язку з порушенням ними вимог законодавства про охорону, використання та відтворення тваринного світу;

14) доставляти осіб, які вчинили порушення вимог законодавства про охорону, використання та відтворення тваринного світу, до органів внутрішніх справ, Державної прикордонної служби України або виконавчих органів місцевих рад, якщо особу порушника неможливо встановити на місці вчинення правопорушення;

15) приймати рішення про обмеження чи зупинення (тимчасово) діяльності підприємств і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, вимог дозволів на використання природних ресурсів, з перевищенням нормативів гранично допустимих викидів впливу фізичних та біологічних факторів і лімітів скидів забруднюючих речовин, за винятком суб'єктів підприємницької діяльності (інвесторів), що провадять свою діяльність відповідно до законодавства про угоди щодо розподілу продукції;

16) опломбовувати приміщення, устаткування, апаратуру підприємств, установ, організацій та об'єктів, стосовно яких було прийняте в установленому порядку рішення про обмеження чи тимчасове зупинення їх діяльності;

17) приймати рішення про відновлення діяльності підприємств, установ і організацій та експлуатацію об'єктів, стосовно яких було прийняте в установленому порядку рішення про обмеження чи тимчасове зупинення їх діяльності, після усунення всіх виявлених порушень;

18) вживати в установленому порядку заходів досудового врегулювання спорів, виступати позивачем та відповідачем у судах;

19) передавати до прокуратури, органів досудового слідства та органів дізнання матеріали про діяння, в яких вбачаються ознаки злочину;

20) використовувати за погодженням із Міністерством внутрішніх справ України спеціальні транспортні засоби, які мають кольорографічне забарвлення та напис з емблемою;

21) виконувати в установленому порядку арбітражні вимірювання концентрацій забруднюючих речовин у контрольних пробах.

Держекоінспекція України здійснює свої повноваження безпосередньо та через свої територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, морські екологічні інспекції (Азовська, Азово-Чорноморська, Північно-Західного регіону Чорного моря). Склад територіальних органів Держекоінспекції встановлений Постановою КМУ від 14.09.2011 р. №995[7].

Держекоінспекція України у процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, з органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, профспілками та організаціями роботодавців, а також підприємствами, установами, організаціями.

Держекоінспекція України у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства та доручень Міністра видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписує Голова Держекоінспекції України[6].

Держекоінспекцію України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра, та звільняє з посади Президент України.

Голова Держекоінспекції України за посадою є Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища.

Голова Держекоінспекції України згідно Положення[6]:

1) очолює Держекоінспекцію України, здійснює керівництво її діяльністю;

2) забезпечує виконання Держекоінспекцією України та її територіальними органами Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінприроди, доручень Міністра екології, скасовує рішення територіальних органів Держекоінспекції України;

3) вносить Міністрові пропозиції щодо формування державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, розроблені Держекоінспекцією України з питань, що належать до її компетенції, проекти законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Міністерства;

4) затверджує за погодженням із Міністром схвалені на засіданні колегії річний план роботи Держекоінспекції України, заходи щодо реалізації основних напрямів та пріоритетних цілей її діяльності відповідно до визначених завдань;

5) звітує перед Міністром про виконання планів роботи Держекоінспекції України та покладених на неї завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Держекоінспекції України, її територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

6) вносить Міністрові пропозиції щодо кандидатур на посади своїх заступників;

7) затверджує за погодженням із Міністром структуру апарату Держекоінспекції України, затверджує положення про структурні підрозділи апарату Держекоінспекції України;

8) призначає на посади та звільняє з посад за погодженням з Міністром екології керівників і заступників керівників структурних підрозділів апарату Держекоінспекції України, призначає на посади та звільняє з посад інших державних службовців та працівників апарату Держекоінспекції України;

9) вносить Міністрові екології пропозиції щодо утворення в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держекоінспекції України і коштів, передбачених на її утримання, а також щодо ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України територіальних органів Держекоінспекції України, які є юридичними особами, затверджує положення про них;

10) утворює в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держекоінспекції України і коштів, передбачених на її утримання, ліквідує, реорганізовує за погодженням з Міністром екології і Кабінетом Міністрів України територіальні органи як структурні підрозділи апарату Держекоінспекції України;

11) затверджує структуру та граничну чисельність працівників територіальних органів у межах граничної чисельності Держекоінспекції України, а також їх штатний розпис і кошторис;

12) призначає на посади за погодженням із Міністром та головами відповідних місцевих державних адміністрацій, звільняє за погодженням з Міністром з посад керівників територіальних органів Держекоінспекції України, призначає на посади та звільняє з посад за погодженням з Міністром заступників керівників територіальних органів Держекоінспекції України;

13) затверджує розподіл обов'язків між своїми заступниками;

14) забезпечує взаємодію Держекоінспекції України із визначеним Міністром екології структурним підрозділом Мінприроди, відповідальним за взаємодію з Держекоінспекцією України;

15) забезпечує дотримання встановленого Міністром екології порядку обміну інформацією між Мінприроди та Держекоінспекцією України, вчасність її подання;

16) проводить особистий прийом громадян;

17) скликає та проводить наради з питань, що належать до компетенції Держекоінспекції України;

18) представляє в установленому порядку Держекоінспекцію України у відносинах з іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями в Україні та за її межами;

19) дає у межах повноважень обов'язкові для виконання державними службовцями і працівниками апарату Держекоінспекції України та його територіальних органів доручення;

20) порушує в установленому порядку перед Міністром екології питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності першого заступника та заступника Голови Держекоінспекції України, притягає до дисциплінарної відповідальності інших працівників Держекоінспекції України, її територіальних органів, підприємств, установ та організацій, які входять до сфери її управління, у разі неналежного виконання ними своїх обов'язків;

21) здійснює інші повноваження відповідно до законів та актів Президента України.

Голова Держекоінспекції України має двох заступників, у тому числі одного першого.

Перший заступник, заступник Голови Держекоінспекції України призначаються на посади Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі погоджених із Міністром пропозицій Голови Держекоінспекції України, та звільняються з посад Президентом України.

Перший заступник, заступник Голови Держекоінспекції України за посадою є відповідно першим заступником та заступником Головного державного інспектора України з охорони навколишнього природного середовища.

Посадові особи інспекторського складу - керівники структурних підрозділів Держекоінспекції України та їх заступники за посадою є старшими державними інспекторами України з охорони навколишнього природного середовища, головні та провідні спеціалісти - державними інспекторами України з охорони навколишнього природного середовища.

Головний державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища, його заступники приймають рішення про обмеження та тимчасове зупинення діяльності підприємств, установ, організацій та експлуатацію об'єктів, за винятком суб'єктів підприємницької діяльності (інвесторів), що провадять свою діяльність відповідно до законодавства про угоди щодо розподілу продукції, у разі порушення ними вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, надають дозволи на відновлення їх діяльності (експлуатації) після усунення допущених порушень[6].

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держекоінспекції України, обговорення найважливіших напрямів її діяльності у Держекоінспекції України утворюється колегія у складі Голови Держекоінспекції України (голова колегії), першого заступника та заступника Голови Держекоінспекції України за посадою, визначених Міністром екології посадових осіб Міністерства. У разі потреби до складу колегії Держекоінспекції України можуть входити керівники структурних підрозділів Держекоінспекції України, а також у встановленому порядку інші особи.

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання наказу Держекоінспекції України.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Держекоінспекції України можуть утворюватися постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний і персональний склад, положення про них затверджуються Головою Держекоінспекції України[6].

Державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища наділяються відповідно до законодавства правом носіння форми встановленого зразка і вогнепальної зброї.

Гранична чисельність державних службовців та працівників Держекоінспекції України затверджується Кабінетом Міністрів України. Так, Постановою КМУ від 14 листопада 2011 р. № 1184 встановлено граничний штат працівників Держекоінспекції у кількості 2724 особи[8].

Структура апарату Держекоінспекції України затверджується Головою Держекоінспекції України за погодженням із Міністром екології.

Так, на даний час структура центрального апарату інспекції включає[9]:

- Голову Держекоінспекції України та його двох заступників; Департамент екологічного контролю;
- Департамент оперативного контролю та організаційно-аналітичного забезпечення;
- Відділ екологічного та радіологічного контролю на митній території України;
- Відділ екологічного контролю водних ресурсів та атмосферного повітря;
- Відділ екологічного контролю земельних ресурсів, за поводженням з відходами та небезпечними хімічними речовинами;
- Відділ екологічного контролю природно-заповідного фонду, тваринного та рослинного світу;

- Відділ інструментально-лабораторного контролю;
- Відділ організаційно-аналітичного забезпечення, зв'язків з громадськістю та ЗМІ;
- Юридичний відділ;
- Відділ бухгалтерського обліку та фінансів;
- Сектор по роботі з персоналом;
- Відділ документального, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення;
- Сектор внутрішнього аудиту;
- Головний спеціаліст з питань запобігання та виявлення корупції.

Структура територіальних органів Держекоінспекції визначена згідно Постанови КМУ від 14.09.2011 р. №995[7] і на даний час включає 30 територіальних органів (включаючи ті, юрисдикція яких розповсюджується на тимчасово окуповані території). Територіальні органи Держекоінспекції діють згідно відповідних Положень, затверджених Наказом Мінприроди від 04.11.2011 р. № 429[10].

Штатний розпис, кошторис Держекоінспекції України затверджуються Головою Держекоінспекції України за погодженням із Міністерством фінансів України.

Держекоінспекція України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, емблему, власні бланки, рахунки в органах Державної казначейської служби України.

2 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ

2.1 Нормативно-правові засади функціонування Державної екологічної інспекції України

Відповідно до Положення про Держекоінспекцію (надалі ДЕІ) [6] діяльність Держекоінспекції України здійснюється відповідно до вимог положень Конституції та законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Мінприроди, інших актів законодавства України, доручень Президента України і Міністра екології, а також згідно із власним Положенням[6].

Конституція України та Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» встановлюють концептуальні вимоги щодо здійснення державного екологічного контролю, визначають загальні принципи здійснення такої діяльності.

Треба відзначити, що державний екологічний контроль, загалом, має теоретичний і прикладний аспекти. Теоретичний аспект спрямований на встановлення закономірностей у взаємовідносинах між людиною, об'єктами господарювання, живими організмами і довкіллям, а прикладний аспект полягає у застосуванні законодавчих і нормативних документів при здійсненні контролю за впливом на довкілля господарської діяльності.

В цьому контексті визначальним з точки зору встановлення засад та механізмів здійснення державного контролю є Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. № 877-V [11].

Даний Закон визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду

(контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю).

Під державним наглядом (контролем) Закон визначає - діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища.

Законом також встановлюється поняття заходів державного нагляду (контролю), як планових та позапланових заходів, які здійснюються шляхом проведення перевірок, ревізій, оглядів, обстежень та інших дій [11].

Дія цього Закону поширюється на відносини, що виникають під час здійснення заходів в т.ч. екологічного контролю.

Державний нагляд (контроль) здійснюється за принципами[11]:

- пріоритетності безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування і розвитку суспільства, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері господарської діяльності;
- підконтрольності і підзвітності органу державного нагляду (контролю) відповідним органам державної влади;
- рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;
- гарантування прав суб'єкту господарювання;
- об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду (контролю), неприпустимості проведення перевірок суб'єктів господарювання за анонімними та іншими необґрунтованими заявами, а також невідворотності відповідальності осіб за подання таких заяв;

- здійснення державного нагляду (контролю) лише за наявності підстав та в порядку, визначених законом;
- відкритості, прозорості, плановості й системності державного нагляду (контролю);
- неприпустимості дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю) та неприпустимості здійснення заходів державного нагляду (контролю) різними органами державного нагляду (контролю) з одного й того самого питання;
- невторчання органу державного нагляду (контролю) у статутну діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону;
- відповідальності органу державного нагляду (контролю) та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства;
- дотримання умов міжнародних договорів України;
- незалежності органів державного нагляду (контролю) від політичних партій та будь-яких інших об'єднань громадян тощо.

Ст. 4 розглядаємого Закону зазначає [11], що державний нагляд (контроль) здійснюється за місцем провадження господарської діяльності суб'єкта господарювання або його відокремлених підрозділів, або у приміщенні органу державного нагляду (контролю) у випадках, передбачених законом.

У разі якщо суб'єкт господарювання на відповідний плановий період включений до планів здійснення заходів державного нагляду (контролю) одночасно кількох органів державного нагляду (контролю), відповідні планові заходи здійснюються органами державного нагляду (контролю) комплексно - одночасно всіма органами державного нагляду (контролю), до планів здійснення заходів державного нагляду (контролю) яких включено суб'єкта господарювання.

Складання та затвердження плану комплексних планових заходів державного нагляду (контролю) органами державного нагляду (контролю) здійснюються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Здійснення заходів державного нагляду (контролю) різними органами державного нагляду (контролю) з одного й того самого питання заборонено.

Здійснення органом державного нагляду (контролю) щодо одного суб'єкта господарювання планових заходів державного нагляду (контролю) протягом одного планового періоду заборонено, якщо в цьому плановому періоді такий суб'єкт господарювання включений до плану здійснення заходів державного нагляду (контролю) іншого органу державного нагляду (контролю).

Внесення одного й того самого суб'єкта господарювання до планів державного нагляду (контролю) різних органів державного нагляду (контролю) є підставою для проведення щодо такого суб'єкта господарювання комплексного планового заходу державного нагляду (контролю).

Планові та позапланові заходи здійснюються в робочий час суб'єкта господарювання, встановлений його правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Законами встановлюються, зокрема: органи, уповноважені здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності; види господарської діяльності, які є предметом державного нагляду (контролю); повноваження органів державного нагляду (контролю) щодо зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг; вичерпний перелік підстав для зупинення господарської діяльності; спосіб здійснення державного нагляду (контролю); санкції за порушення вимог законодавства і перелік порушень, які є підставою для видачі органом державного нагляду (контролю) припису, розпорядження або іншого розпорядчого документа.

Важливо, що орган державного нагляду (контролю) не може здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності, якщо закон прямо не уповноважує такий орган на здійснення державного нагляду (контролю) у певній сфері господарської діяльності та не визначає

повноваження такого органу під час здійснення державного нагляду (контролю) (ст.4) [11].

Виробництво (виготовлення) або реалізація продукції, виконання робіт, надання послуг суб'єктами господарювання можуть бути призупинені виключно за рішенням суду.

Відновлення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг суб'єктами господарювання після призупинення можливе з моменту отримання органом державного нагляду (контролю), який ініціював призупинення, повідомлення суб'єкта господарювання про усунення

Посадовій особі органу державного нагляду (контролю) забороняється здійснювати державний нагляд (контроль) щодо суб'єктів господарювання, з якими (або із службовими особами яких) посадова особа перебуває в родинних стосунках.

Органи державного нагляду (контролю) та суб'єкти господарювання мають право фіксувати процес здійснення планового або позапланового заходу чи кожен окрему дію засобами аудіо- та відеотехніки, не перешкоджаючи здійсненню такого заходу.

Невиконання приписів, розпоряджень та інших розпорядчих документів органу державного нагляду (контролю) тягне за собою застосування штрафних санкцій до суб'єкта господарювання згідно із законом[11].

Плановий чи позаплановий захід повинен здійснюватися у присутності керівника або його заступника, або уповноваженої особи суб'єкта господарювання.

В той же час треба відмітити, що діяльність органів державного нагляду (контролю), пов'язана зі збором інформації, метою якого є отримання відомостей про масові явища та процеси, що відбуваються у сфері господарської діяльності, не вважається заходами державного нагляду (контролю).

Під час здійснення державного нагляду (контролю) посадові особи органу державного нагляду (контролю) зобов'язані зберігати комерційну таємницю суб'єкта господарювання.

Згідно із ст. 5 Закону України [11] планові заходи із здійснення державного нагляду (контролю) здійснюються відповідно до річних або квартальних планів, які затверджуються органом державного нагляду (контролю) до 1 грудня року, що передує плановому, або до 25 числа останнього місяця кварталу, що передує плановому.

Протягом одного року проведення більш як одного планового заходу державного нагляду (контролю) щодо одного суб'єкта господарювання не допускається.

План здійснення заходів державного нагляду (контролю) на наступний плановий період повинен містити конкретні календарні дати початку кожного планового заходу державного нагляду (контролю) та строки їх здійснення.

План здійснення заходів державного нагляду (контролю) на відповідний плановий період оприлюднюється на офіційному веб-сайті органу державного нагляду (контролю) не пізніше ніж за 10 днів до початку відповідного планового періоду.

Варто відзначити, що орган державного нагляду (контролю) визначає у віднесеній до його відання сфері критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення господарської діяльності[11].

З урахуванням значення прийнятного ризику всі суб'єкти господарювання, що підлягають нагляду (контролю), відносяться до одного з трьох ступенів ризику: з високим, середнім та незначним.

Залежно від ступеня ризику органом державного нагляду (контролю) визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) [11].

Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення господарської діяльності і періодичність проведення планових заходів,

затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням органу державного нагляду (контролю).

Залежно від ступеня ризику органом державного нагляду (контролю) визначаються переліки питань для здійснення планових заходів, які затверджуються його наказом.

У межах переліку питань кожен орган державного нагляду (контролю) залежно від цілей заходу має визначити ті питання, щодо яких буде здійснюватися державний нагляд (контроль) [11].

Орган державного нагляду (контролю) оприлюднює критерії та періодичність проведення планових заходів із здійснення державного нагляду (контролю) шляхом розміщення інформації в мережі Інтернет у порядку, визначеному законодавством.

Щорічно до 1 квітня орган державного нагляду (контролю) готує звіт про виконання річного плану (квартальних планів) державного нагляду (контролю) суб'єктів господарювання за попередній рік і оприлюднює його в мережі Інтернет [11].

Так, враховуючи все викладене вище, відповідно до вимог розглянутого Закону, при здійсненні державного контролю за станом навколишнього природного середовища Держекоінспекція керується критеріями, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення господарської діяльності і періодичність проведення планових заходів, визначеними Постановою КМУ від 19.03.2008 р. №212 «Про затвердження критеріїв розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю)» [12].

Відповідно до цієї Постанови, суб'єкти господарювання незалежно від форми власності розподіляються за високим, середнім та незначним ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів з високим ступенем ризику є:

1) наявність в них об'єктів, що:

- становлять підвищену екологічну небезпеку, або потенційно небезпечних об'єктів, в обігу яких перебувають небезпечні речовини I і II класу небезпеки, або таких, що забезпечують перевезення небезпечних вантажів;

- забезпечують життєдіяльність населених пунктів, зокрема водопровідно-каналізаційні господарства та підприємства, що провадять діяльність у сфері поводження з відходами;

2) провадження ними діяльності, що:

- спричиняє викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в обсязі більш як 5 тис. тонн на рік, водоспоживання і водовідведення - більш як 25 тис. куб. метрів на рік чи призводить до утворення та розміщення відходів I і II класу небезпеки - більш як 100 тонн на рік або інших відходів - більш як 1 тис. куб. метрів на рік;

- пов'язана з вирубкою лісу, використанням водних живих ресурсів, веденням мисливського господарства та збереженням природно-заповідного фонду;

- пов'язана з видобуванням корисних копалин та геологічним вивченням надр, у тому числі дослідно-промисловою розробкою родовищ корисних копалин загальнодержавного значення.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів із середнім ступенем ризику є [12]:

1) наявність в них об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, або потенційно-небезпечних об'єктів, в обігу яких перебувають небезпечні речовини III і IV класу небезпеки;

2) провадження ними діяльності, що спричиняє викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в обсязі близько 5 тис. тонн на рік, водоспоживання і водовідведення - до 25 тис. куб. метрів на рік чи

призводить до утворення та розміщення відходів I і II класу небезпеки - близько 100 тонн на рік або інших відходів - близько 1 тис. куб. метрів на рік;

3) діяльність, пов'язана з геологічним вивченням надр.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів з незначним ступенем ризику є наявність в них об'єктів, що не належать до високого або середнього ступеня ризику для навколишнього природного середовища та не підлягають державному обліку.

У разі коли суб'єкт господарювання може бути віднесений одночасно до двох груп за ступенем ризику господарської діяльності для навколишнього природного середовища, він відноситься до групи з вищим ступенем ризику[12].

Планові заходи державного нагляду (контролю) за діяльністю суб'єктів господарювання проводяться:

- з високим ступенем ризику - не частіше одного разу на рік;
- із середнім ступенем ризику - не частіше одного разу на два роки;
- з незначним ступенем ризику - не частіше одного разу на три роки.

Конкретні заходи з реалізації положень Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» визначаються низкою підзаконних нормативно-правових актів, зокрема, постанов уряду, наказів та розпоряджень міністерств, відомств тощо.

В цьому сенсі в питаннях здійснення державного екологічного контролю важливе значення має Наказ Мінприроди від 10.09.2008 р. №464 «Про затвердження Порядку організації та проведення перевірок суб'єктів господарювання щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства» [13].

Даний Порядок визначає процедуру проведення перевірок з питань здійснення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища та оформлення їх результатів.

Порядок поширюється на державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища ДЕІ України та її територіальних органів.

Порядком визначені терміни, які вживаються у такому значенні, наприклад:

- акт перевірки - документ, який фіксує факт проведення планових, позапланових перевірок суб'єктів господарювання і є носієм доказової інформації про виявлені порушення вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища та його дотримання;

- об'єкт перевірки - підприємства, цехи, виробничі майданчики, обладнання, установки, території тощо, які експлуатуються суб'єктами господарювання, в тому числі споруди та інші об'єкти, діяльність яких пов'язана з шкідливим впливом на навколишнє природне середовище (в тому числі їх розміщення, проектування, будівництво, реконструкція та введення в дію), об'єкти природно-заповідного фонду.

Періодичність здійснення перевірок згідно Порядку визначається відповідно до Критеріїв розподілу суб'єктів господарювання, визначених Постановою КМУ від 19.03.2008 р. № 212 [12], із урахуванням екологічної ситуації в районі розташування об'єкта перевірки, ступеня і характеру його впливу на навколишнє природне середовище [13].

Відповідно до розглядаємого Порядку та згідно з вимогами Закону [11] (ст. 7) для здійснення перевірки керівником відповідно органу ДЕІ або його заступником видається наказ про проведення перевірки, який має містити:

- найменування суб'єкта господарювання, підстава перевірки та предмет перевірки;

- період, за який буде здійснюватись перевірка;

- визначення виконавців перевірки із залученням, у разі потреби, спеціалістів інших органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками).

На підставі наказу оформляється направлення на проведення перевірки, яке підписується керівником або заступником керівника органу Держекоінспекції (із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові) і засвідчується печаткою.

При перевірці об'єктів, які підпадають під дію Закону України "Про державну таємницю" від 21.01.1994 № 3855-ХІІ [14], державні інспектори повинні мати при собі допуск установленого зразка і пред'являти зазначений документ на вимогу керівництва суб'єкта господарювання.

Планові та позапланові перевірки здійснюються в робочий час суб'єкта господарювання, встановлений правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Планова перевірка здійснюється відповідно до квартального плану діяльності органу ДЕІ і проводиться за наказом органу ДЕІ.

Згідно із вимогами ст. 5 Закону України [11] орган ДЕІ не пізніше як за десять днів до початку проведення перевірки надсилає рекомендованим листом чи телефонограмою за рахунок власних коштів, або вручає особисто посадовій особі суб'єкта господарювання під розписку повідомлення про проведення планової перевірки [13].

У повідомленні про проведення планової перевірки зазначається дата початку та закінчення перевірки, найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснюється перевірка, найменування органу ДЕІ.

Тривалість планової перевірки не повинна перевищувати п'ятнадцяти робочих днів, а для суб'єкта малого підприємництва - п'яти робочих днів. Продовження строку здійснення планової перевірки не допускається.

Ст. 6 Закону України [11] визначає питання проведення позапланових заходів зі здійснення державного нагляду (контролю).

Так, позаплановою перевіркою є перевірка, яка не передбачена планом роботи органу ДЕІ.

Позапланова перевірка проводиться за наявності таких обставин[13]:

- подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу ДЕІ про здійснення заходу державного нагляду (контролю) на його бажання;

- виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності, поданих суб'єктом господарювання;

- перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення планових заходів органом ДЕІ;

- звернення фізичних та юридичних осіб про порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства. Позаплановий захід у цьому разі здійснюється тільки за наявності згоди центрального органу виконавчої влади на його проведення;

- неподання у встановлений термін суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності без поважних причин, а також письмових пояснень про причини, які перешкоджали поданню таких документів.

Під час проведення позапланової перевірки державні інспектори перевіряють питання, необхідність висвітлення яких стала підставою для її проведення, з обов'язковим зазначенням цих питань у направленні на проведення перевірки.

Позапланова перевірка проводиться за наказом органу ДЕІ та направленням на проведення перевірки керівника органу ДЕІ або його заступника.

Тривалість позапланової перевірки не повинна перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів малого підприємництва - двох робочих днів.

Продовження терміну проведення позапланової перевірки з будь-яких підстав не допускається[13].

Наказ Мінприроди №464[13] визначає Порядок проведення перевірки.

Перевірка складається з таких основних частин:

- підготовка до перевірки;
- проведення перевірки;
- оформлення результатів перевірки (складання акта перевірки, оформлення інших матеріалів перевірки);
- обговорення результатів перевірки, підписання акта перевірки;
- застосування адміністративних стягнень до порушників законодавства про охорону навколишнього природного середовища (у разі виявлення порушень).

Під час підготовки до перевірки державний інспектор, якому доручено її здійснення, зобов'язаний[13]:

- підготувати проект наказу і направлення на проведення перевірки;
- повідомити суб'єкта господарювання про проведення планової перевірки;
- ознайомитися з матеріалами та актами попередніх перевірок об'єкта (у разі наявності);
- визначити перелік питань, які мають бути перевірені під час перевірки.

Перед початком перевірки державні інспектори зобов'язані пред'явити керівнику суб'єкта господарювання або уповноваженій ним особі направлення на перевірку та службове посвідчення, що засвідчує посадову особу органу Мінприроди, і надати копію направлення.

Згідно із ст.7 Закону України [11] посадова особа органу державного нагляду (контролю) без посвідчення (направлення) на здійснення заходу та службового посвідчення не має права здійснювати державний нагляд (контроль) суб'єкта господарювання.

В свою чергу суб'єкт господарювання має право не допускати посадових осіб органу державного нагляду (контролю) до здійснення заходу, якщо вони не пред'явили документів, передбачених цією статтею.

Під час проведення перевірки перевіряються наявність та чинність дозвільних документів, які підтверджують право на здійснення господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів

(розміщення відходів, поводження з відходами, небезпечними хімічними речовинами, викиди в атмосферне повітря з стаціонарних джерел, спеціальне використання природних ресурсів), транскордонним переміщенням об'єктів рослинного й тваринного світу, та інших документів, необхідних для здійснення перевірки.

Крім цього, перевірка здійснюється на території суб'єкта господарювання - на виробничих майданчиках, у цехах, у місцях розташування обладнання, земельних ділянках, у тому числі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, шляхом візуального огляду із застосуванням, у разі необхідності, інструментально-лабораторного, радіаційного та інших методів контролю.

При здійсненні перевірок на об'єктах, діяльність чи експлуатація яких пов'язана із впливом на довкілля шляхом викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти, розміщення відходів, забруднення ґрунтів, проводиться перевірка здійснення суб'єктом господарювання інструментально-лабораторних вимірювань при виробничому контролі за дотриманням встановлених нормативів, а також, у разі необхідності, здійснення відбору зразків продукції, проб та інструментально-лабораторні вимірювання за дотриманням суб'єктами господарювання встановлених нормативів.

Так, відбір зразків продукції здійснюється на підставі письмового вмотивованого рішення керівника органу державного нагляду (контролю) або його заступника згідно із Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (ст. 13) [11].

У рішенні про необхідність відбору зразків продукції зазначаються кількість зразків для кожного виду або типу продукції, необхідних для експертизи, а також місце здійснення цієї експертизи.

Відбір зразків продукції здійснюється в кількості не менш як два екземпляри, один (контрольний) з яких залишається у суб'єкта господарювання.

Відбір зразків продукції здійснюється посадовою особою органу державного нагляду (контролю) у присутності керівника суб'єкта господарювання або уповноваженої ним особи і засвідчується актом відбору зразків продукції.

До початку відбору зразків продукції посадова особа органу державного нагляду (контролю) зобов'язана пред'явити рішення про відбір зразків продукції та роз'яснити суб'єкту господарювання порядок відбору зразків продукції.

Суб'єкт господарювання має право бути присутнім при всіх діях посадової особи органу державного нагляду (контролю) під час відбору зразків продукції і заявляти клопотання з приводу цих дій, про що вноситься запис до акта відбору зразків продукції.

Правила відбору зразків продукції затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2007 р. № 1280. Кількість зразків продукції, що відбираються, має відповідати кількості, зазначеній у рішенні органу державного нагляду (контролю) про відбір зразків продукції.

Відібрані зразки продукції повинні бути укомплектовані, упаковані та опломбовані (опечатані).

Посадова особа, яка відбирає зразки продукції для експертизи (випробування), забезпечує їх збереження і своєчасність доставки до місця здійснення експертизи (випробування)(ст. 16) [11].

За наслідками відбору зразків продукції посадова особа органу державного нагляду (контролю) складає акт відбору зразків. Акт відбору зразків продукції складається у трьох примірниках.

Один примірник акта відбору зразків додається до опломбованих (опечатаних) зразків продукції та передається разом із зразками до уповноваженої та/або акредитованої організації, що призначена для проведення експертизи (випробування) та зазначена в рішенні про відбір зразків продукції, другий - залишається у суб'єкта господарювання, третій - в особи, яка здійснила відбір зразків продукції. Витрати, пов'язані з відбором,

доставкою та проведенням експертизи (випробування) зразків продукції, фінансуються за рахунок органу державного нагляду (контролю).

Для з'ясування питань, пов'язаних зі здійсненням державного нагляду (контролю), за рішенням керівника органу державного нагляду (контролю) або його заступника може призначатися експертиза (випробування).

Посадові особи, які здійснюють державний нагляд (контроль), зобов'язані ознайомити суб'єкта господарювання з рішенням про призначення експертизи (випробування), а після її закінчення - з висновком експертизи (випробування).

Залучення експертів здійснюється на договірних засадах за рахунок коштів органу державного нагляду (контролю) відповідно до законодавства.

Строк проведення експертизи (випробування) становить чотирнадцять робочих днів з дня прийняття рішення про призначення експертизи (випробування) (ст.17) [11].

На підставі вимог Закону України [11] та відповідно до Наказу Мінприроди №464[13] державні інспектори під час здійснення перевірок мають право:

- вимагати усунення виявлених порушень вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища;

- відбирати зразки продукції, одержувати пояснення, довідки, документи, матеріали, відомості з питань, що виникають під час державного контролю, відповідно до закону;

- вимагати припинення дій, які перешкоджають здійсненню державного контролю;

- давати обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень і недоліків;

- накладати штрафні санкції та вживати заходів, передбачених законом.

Державні інспектори зобов'язані[13]:

- повно, об'єктивно та неупереджено здійснювати державний контроль у межах повноважень, передбачених законом;

- не втручатися і не перешкоджати здійсненню господарської діяльності під час проведення заходів державного нагляду (контролю), якщо це не загрожує життю та здоров'ю людей, не спричиняє небезпеки виникнення техногенних ситуацій та пожеж;

- надавати суб'єкту господарювання консультаційну допомогу щодо здійснення державного нагляду (контролю) відповідно до вимог законодавства;

- забезпечувати нерозголошення комерційної таємниці, що стає доступною посадовим особам під час здійснення перевірок;

- ознайомлювати керівника суб'єкта господарювання, або його заступника, або уповноважену ним особу з результатами державного нагляду (контролю) в строки, передбачені законом;

- дотримуватися ділової етики у взаємовідносинах із суб'єктами господарювання.

В той же час суб'єкт господарювання, що перевіряється, під час здійснення державного нагляду (контролю) має право (ст. 10 [11]):

- вимагати від посадових осіб органу державного нагляду (контролю) додержання вимог законодавства

- перевіряти наявність у посадових осіб органу державного нагляду (контролю) службового посвідчення і одержувати копії посвідчення (направлення) на проведення планового або позапланового заходу;

- не допускати посадових осіб органу державного нагляду (контролю) до здійснення державного нагляду (контролю), якщо:

- а) він здійснюється з порушенням вимог щодо періодичності проведення заходів державного нагляду (контролю), передбачених Законом [11]

б) посадова особа органу державного нагляду (контролю) не надала копії документів, передбачених цим Законом, або якщо надані документи не відповідають вимогам Закону[11];

- бути присутнім під час здійснення заходів державного нагляду (контролю);

- вимагати нерозголошення інформації, що є комерційною таємницею суб'єкта господарювання;

- одержувати та знайомитися з актами державного нагляду (контролю);

- надавати в письмовій формі свої пояснення, зауваження або заперечення до акта органу державного нагляду (контролю);

- оскаржувати в установленому законом порядку неправомірні дії органів державного нагляду (контролю) та їх посадових осіб.

Разом з тим, суб'єкт господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю) зобов'язаний (ст.11) [11]:

- допускати посадових осіб органу державного нагляду (контролю) до здійснення заходів державного нагляду (контролю) за умови дотримання порядку здійснення державного нагляду (контролю), передбаченого цим Законом;

- виконувати вимоги органу державного нагляду (контролю) щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства;

- надавати документи, зразки продукції, пояснення, довідки, відомості, матеріали з питань, що виникають під час державного нагляду (контролю), відповідно до закону;

- одержувати примірник припису або акта органу державного нагляду (контролю) за результатами проведеного планового чи позапланового заходу.

Що важливо - державні інспектори проводять перевірки об'єкта в присутності керівника суб'єкта господарювання або уповноважених ним осіб.

У разі, якщо державний інспектор не допускається до проведення перевірки, ним складається акт про відмову в проведенні перевірки. В цьому акті зазначаються посада, прізвище, ім'я, по батькові особи керівника суб'єкта господарювання або уповноваженої ним особи, яку ознайомлено з актом та якій вручено акт під розписку, або робиться відмітка щодо відмови від ознайомлення з актом та його отримання. У разі, якщо керівник або уповноважена ним особа суб'єкта господарювання відмовляється від отримання акта про відмову особисто, такий акт із зазначенням в ньому реєстраційного номера передається через канцелярію суб'єкта господарювання або відправляється рекомендованим листом [13].

Перевірка проводиться за оригіналами або належним чином оформленими копіями документів, наданими керівником або уповноваженою ним особою суб'єкта господарювання, щодо якого здійснюється перевірка.

У разі виявлення фальсифікацій або підробок документів державні інспектори зазначають про це в акті перевірки та передають відповідні матеріали до правоохоронних органів згідно із законодавством.

За фактами виявлених під час перевірки порушень державний інспектор має право одержувати усні або письмові пояснення від керівника або уповноваженої ним особи, особи, відповідальної на об'єкті за стан дотримання вимог природоохоронного законодавства. Такі пояснення долучаються до матеріалів перевірки [13].

За результатами проведеної планової або позапланової перевірки, в тому числі спільно з іншими органами державного нагляду (контролю), державним інспектором складається уніфікований акт перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства, що містить перелік питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю), залежно від ресурсу, що перевірявся [13].

Не допускається включення до акта перевірки інформації або висновків, які не підтверджені документально, пропозицій, а також інформації, наданої правоохоронними органами.

До акта перевірки додаються (за наявності) порівняльні таблиці, графіки, схеми, оформлені належним чином, підписані та надані посадовими особами суб'єкта господарювання, що перевіряється.

В акті перевірки також зазначається інформація, пов'язана з проведенням інструментально-лабораторного контролю (відбір проб та вимірювання безпосередньо на об'єкті перевірки), та зазначаються посилання на акти відбору проб та протоколи вимірювань[13].

Якщо під час перевірки проводиться вилучення в установленому законодавством порядку знарядь добування об'єктів рослинного та тваринного світу, транспортних (в тому числі плавучих) засобів, зброї та боєприпасів, обладнання та предмети, що є знаряддям незаконного добування об'єктів рослинного та тваринного світу, незаконно добути природні ресурси і продукцію, що з них вироблена, складається опис про їх вилучення в двох примірниках відповідно до Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів, затвердженої наказом Мінекоресурсів України від 31.03.2003 № 56/м, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 14.04.2003 за № 298/7619[15], про що обов'язково зазначається в акті перевірки.

У разі виявлення під час проведення перевірки порушення вимог природоохоронного законодавства, за які згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X [16] передбачено адміністративна відповідальність, державні інспектори складають протокол про адміністративне правопорушення відповідно до наказу Мінприроди України від 05.07.2004 № 264 "Про затвердження Інструкції з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення"[17].

При встановленні під час перевірки порушення суб'єктами господарювання вимог законодавства щодо охорони територіальних і внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення (стаття 59-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [16], крім акта перевірки, складається протокол про адміністративне правопорушення українською та англійською мовами відповідно до Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плаваючих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України, затвердженого наказом Мінекобезпеки України від 26.10.95 № 116 [18].

Згідно із ст. 7 Закону України [11] та відповідно до вимог Наказу Мінприроди №464 [13] в останній день перевірки два примірники акта перевірки підписуються державними інспекторами, які проводили перевірку, і всіма членами комісії (якщо перевірка проводилася комісією), керівником або уповноваженою особою суб'єкта господарювання. Якщо суб'єкт господарювання не погоджується з актом, він підписує акт із зауваженнями. Зауваження суб'єкта господарювання щодо здійснення державного нагляду (контролю) є невід'ємною частиною акта перевірки. У разі відмови суб'єкта господарювання підписати акт, про це зазначається в акті перевірки.

Один примірник акта перевірки (з відповідними додатками) передається керівнику (уповноваженій ним особі) суб'єкта господарювання, про що на останній сторінці примірників акта перевірки робиться відповідна відмітка за підписом особи, яка отримала акт перевірки, із зазначенням посади, прізвища та ініціалів, а також дати одержання акта. Другий примірник акта перевірки зберігається в органі ДЄІ.

У разі, якщо посадова особа або уповноважений нею представник суб'єкта господарювання відмовляється від отримання акта перевірки особисто, то такий акт передається через канцелярію суб'єкта господарювання (із зазначенням вхідного реєстраційного номера) або відправляється рекомендованим листом.

До примірника акта, який зберігається в органі ДЕІ, додаються документи, що підтверджують факт поштового відправлення та вручення адресату акта перевірки.

На підставі акта, який складено за результатами перевірки, протягом п'яти днів з дня її завершення, у разі виявлення порушень вимог природоохоронного законодавства складається припис про усунення порушень вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Припис - обов'язкова для виконання у визначені строки письмова вимога посадової особи органу державного нагляду (контролю) суб'єкту господарювання щодо усунення порушень вимог законодавства. Припис не передбачає застосування санкцій щодо суб'єкта господарювання.

Слід зазначити, що на вілміну від припису, інший розпорядчий документ – розпорядження органу державного нагляду (контролю) - обов'язкове для виконання письмове рішення органу державного нагляду (контролю) щодо усунення виявлених порушень у визначені строки (ст.7) [11].

Припис щодо усунення порушень природоохоронного законодавства складається у двох примірниках, один з яких не пізніше п'яти робочих днів з дня складення акта надається керівнику суб'єкта господарювання чи уповноваженій ним особі для виконання, другий з підписом такої особи залишається в органі ДЕІ, який здійснював перевірку[13].

У разі, якщо посадова особа або уповноважений нею представник суб'єкта господарювання відмовляється від отримання приписів особисто, припис відправляється рекомендованим листом.

Строк виконання припису встановлює державний інспектор залежно від виявлених порушень природоохоронного законодавства, але не більше ніж 6 місяців. У разі неможливості виконання приписів у встановлені в них строки суб'єкт господарювання, що перевірявся, може звернутись до органу ДЕІ для їх продовження з обґрунтуванням та підтверджуючими документами, оформленими належним чином [13].

У разі необхідності видачі, зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів, поводження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу, а також встановлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища відповідний орган ДЕІ вносить подання про це до ДЕІ чи відповідного територіального органу ДЕІ[13].

У разі виявлення під час проведення перевірок правопорушень, які містять ознаки злочину, відповідний орган ДЕІ не пізніше 10 робочих днів з дня оформлення відповідних матеріалів щодо такого правопорушення направляє їх до правоохоронних органів.

Контроль за виконанням приписів, наданих за результатами перевірки, здійснює орган ДЕІ, який видав припис. Контроль за виконанням приписів, наданих за результатами перевірки проведеної Державною екологічною інспекцією, може бути покладено на орган ДЕІ відповідної території[13].

Таким чином, підсумовуючи все викладене вище, в процесі виконання своїх функціональних обов'язків ДЕІ України у своїй діяльності керується чинними положеннями Конституції України розглянутих Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про основні засади державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності», нормами власного положення, затвердженого Указом Президента України, розглянутими вище Постановами Кабінету Міністрів України, наказами Мінприроди тощо.

У випадках виявлення порушень вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища та виникнення підстав притягнення до відповідальності, ДЕІ керується положеннями, зокрема, Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУАП) [16] – у випадку притягнення до

адміністративної відповідальності, Кримінального Кодексу України від 05.04.2001 № 2341-III [19] - у випадку притягнення до кримінальної відповідальності, Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [20] - у випадку притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Застосовуються також положення інших актів законодавства України, зокрема, Постанов Уряду, наказів та розпоряджень Мінприроди та інших міністерств стосовно порядку притягнення до майнової відповідальності, і пов'язаної із цим діяльності щодо розрахунку відшкодування збитків, спричинених порушенням екологічного законодавства.

Так, данна група нормативно-правових документів включає положення визначенні Постановою КМУ «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» від 24 липня 2013 р. № 541 [21], Постановою КМУ «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів» від 8.04.1999р. № 559 [22], Наказом Держводгоспу України «Про Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення правил охорони водних ресурсів на землях водного фонду, пошкодження водогосподарських споруд і пристроїв, порушення правил їх експлуатації» від 29.12.2001 р. №290, Наказом Мінприроди України «Про затвердження методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» від 10.12.2008р. №639 [23], Наказом Мінприроди України «Про затвердження методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів» від 20.07.2009 р. № 389 [24], вже згадуваним Наказом Мінекобезпеки України «Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плаваючих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України»затвердженого від 26.10.95 № 116 [18] та інші.

Порядок притягнення до адміністративної відповідальності за порушення, виявленні в ході планових або позапланових перевірок, визначається зазначеним вище Наказом Мінприроди України від 05.07.2004 № 264 "Про затвердження Інструкції з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення"[17], а, наприклад, порядок вилучення в установленому законодавством порядку знарядь добування об'єктів рослинного та тваринного світу, транспортних (в тому числі плавучих) засобів, зброї та боєприпасів, обладнання та предметів, що є знаряддям незаконного добування об'єктів рослинного та тваринного світу, незаконно добутих природних ресурсів і продукцію, що з них вироблена здійснюється відповідно до Наказу Мінекоресурсів України «Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів» від 31.03.2003 № 56/м [15].

Виконання обов'язків, покладених на територіальні органи ДЕІ здійснюється згідно відповідних Положень, затверджених Наказом Мінприроди від 04.11.2011 р. № 429[10].

Перелік основних питань, що розглядаються в ході здійснення перевірок органами ДЕІ затверджено Наказом Мінприроди України «Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)» від 4.03.2008 р. №108 [25].

Діяльність органів ДЕІ, пов'язана із здійсненням екологічного контролю на пунктах пропуску через державний кордон і в зоні діяльності митниць призначення та відправлення регулюється положеннями Наказу Мінекобезпеки України «Про затвердження Положення про екологічний контроль у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць» від 08.09.1999 р. №204 [26].

Діяльність роботи ДЕІ в межах своїх функціональних обов'язків пов'язана також із координацією та організацією процесу громадського

екологічного контролю, який здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля, відповідно до Наказу Мінприроди «Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля» від 27.02.2002 р. №88 [27].

Так, відповідно до даного Положення діяльність громадських інспекторів організовують та координують органи, що належать до сфери управління Мінприроди, а саме: Державна екологічна інспекція України та її територіальні органи.

Громадські інспектори у своїй діяльності керуються Конституцією України, законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, іншими законодавчими актами в галузі охорони навколишнього природного середовища раціонального використання та відтворення природних ресурсів, нормативними актами і стандартами щодо вимог екологічної безпеки, наказами та розпорядженнями ДЕІ, Мінприроди, його органів на місцях та відповідним Положенням.

Громадськими інспекторами можуть бути громадяни України, що досягли 18 років, мають досвід природоохоронної роботи та пройшли співбесіду в органах ДЕІ.

Громадянин, який бажає бути громадським інспектором, подає до відповідного органу ДЕІ письмову заяву та подання організації, що його рекомендує, або письмове клопотання державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища[27].

Громадські інспектори призначаються Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища та головними державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій після проходження співбесіди відповідно з керівниками структурних підрозділів органу ДЕІ та виявлення претендентом знань з основ природоохоронного законодавства.

Результати співбесіди фіксуються у картці погодження на виконання обов'язків громадського інспектора.

Громадські інспектори отримують посвідчення встановленого Мінприроди зразка, що підтверджують їх повноваження.

Посвідчення громадського інспектора з охорони довкілля видають терміном на один рік із щорічним продовженням за результатами оцінки щоквартальних та щорічного звітів громадського інспектора про виконану роботу.

У посвідченні громадського інспектора визначається територія, у межах якої може здійснювати повноваження громадський інспектор.

Громадські інспектори виконують роботу на громадських засадах, без увільнення від основної роботи і без додаткової оплати праці[27].

Громадський інспектор повинен пройти навчання в органі ДЕІ, який видав посвідчення, з питань здійснення інспекційних перевірок, складання за їх результатами матеріалів (актів та протоколів про адміністративні правопорушення) та інструктаж з техніки безпеки.

Громадські інспектори працюють у тісній взаємодії з органами ДЕІ, які призначили їх і видали посвідчення громадського інспектора з охорони довкілля, іншими державними органами, які здійснюють контроль за охороною, раціональним використанням та відтворенням природних ресурсів, органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, громадськими екологічними (природоохоронними) організаціями.

Кожний громадський інспектор закріплюється за відповідним підрозділом органу Мінприроди (відділом, сектором тощо) або за державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища, сфера діяльності яких збігається з напрямком природоохоронної діяльності громадського інспектора (охорона біоресурсів, поводження з відходами, охорона земельних ресурсів та ін.).

Керівник підрозділу (державний інспектор), за яким закріплений громадський інспектор[27]:

- надає йому практичну і методичну допомогу з питань здійснення громадського контролю за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання та відтворення природних ресурсів;
- координує його діяльність;
- проводить з ним навчання, ознайомлює його з новими законодавчими та нормативними документами, які регулюють здійснення громадського контролю;
- залучає його до участі в перевітках, які збігаються з напрямком природоохоронної діяльності громадського інспектора;
- оформляє за підписом керівника відповідного органу Мінприроди чи його заступника направлення для громадського інспектора на проведення рейдів та перевірок;
- приймає та аналізує щоквартальні та щорічні звіти громадських інспекторів з охорони довкілля;
- уносить подання про продовження терміну виконання роботи громадського інспектора з охорони довкілля.

З метою координації роботи громадських інспекторів та підтримання контактів з екологічними (природоохоронними) організаціями, залучення громадськості до розробки та виконання заходів з охорони навколишнього природного середовища при органах ДЕІ та при екологічних (природоохоронних) організаціях можуть створюватись на громадських засадах штаби громадських інспекторів. Діяльність штабу громадських інспекторів регулюється Положенням про штаб громадських інспекторів з охорони довкілля, що затверджується Головним державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища відповідної території.

Громадські інспектори мають право[27]:

- спільно з працівниками органів ДЕІ, інших державних органів, які здійснюють контроль за охороною, раціональним використанням та відтворенням природних ресурсів, органів державної виконавчої влади та

місцевого самоврядування, брати участь у проведенні перевірок додержання підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами вимог природоохоронного законодавства, норм екологічної безпеки охорони, раціонального використання та відтворення природних ресурсів;

- за направленням органу ДЕІ, який призначив громадського інспектора, проводити рейди та перевірки і складати акти перевірок;

- складати протоколи про адміністративні правопорушення при виявленні порушень природоохоронного законодавства, відповідальність за які передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення, і подавати їх відповідному органу ДЕІ для притягнення винних до відповідальності;

- доставляти осіб, які вчинили порушення природоохоронного законодавства, до органів місцевого самоврядування, органів внутрішніх справ та штабів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, якщо особу порушника не може бути встановлено на місці порушення;

- перевіряти документи на право використання об'єктів тваринного світу, зупиняти транспортні (у тому числі плавучі) засоби та проводити огляд речей, транспортних (у тому числі плавучих) засобів, знарядь полювання і рибальства, добутої продукції та інших предметів;

- проводити у випадках, установлених законом, фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для попередження і розкриття порушень законодавства в галузі охорони, навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів;

- брати участь у підготовці для передачі до судових органів матеріалів про відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, та виступати в ролі свідків;

- роз'яснювати громадянам вимоги природоохоронного законодавства та їх екологічні права;

- брати участь у проведенні громадської екологічної експертизи відповідно до Закону України "Про екологічну експертизу";

- одержувати в установленому порядку інформацію про стан навколишнього природного середовища, джерела негативного впливу на нього та заходи, що вживаються для поліпшення екологічної ситуації.

Громадські інспектори зобов'язані[27]:

- дотримуватись вимог чинного законодавства та вимог розглядаємого Положення при проведенні рейдів та перевірок;

- сумлінно виконувати покладені на них завдання та інформувати відповідний орган ДЕІ про результати рейдів та перевірок безпосередньо після їх закінчення;

- щоквартально до 5 числа наступного за звітним місяця та не пізніше 15 січня наступного за звітним року подавати до органу ДЕІ, яким призначено громадського інспектора з охорони довкілля, щоквартальні та щорічний звіти про проведену роботу.

Орган ДЕІ, що призначив громадського інспектора, має право за клопотанням відповідного структурного підрозділу органу ДЕІ позбавити його права виконувати обов'язки громадського інспектора з охорони довкілля з анулюванням відповідного посвідчення у разі[27]:

- ненадання у встановлені терміни щоквартальних та щорічного звітів або негативної їх оцінки;

- неналежного виконання ним функцій громадського інспектора;

- учинення громадським інспектором порушень законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища, перевищення повноважень, а також учинення інших протиправних дій при виконанні обов'язків громадського інспектора з охорони довкілля.

Рішення про позбавлення права виконувати обов'язки громадського інспектора з охорони довкілля з анулюванням відповідного посвідчення

приймається Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища та головними державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій.

Діяльність ДЕІ та її територіальних органів регулюється також положеннями низки інших нормативно-правових документів законодавчого та пізаконного рівня (Додатки, Додаток А).

2.2 Правове регулювання здійснення екологічного контролю у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць

Згідно із Положенням про Держекоінспекцію України [6] одним основних її завдань є здійснення державного контролю за екологічною та радіаційною безпекою у тому числі у пунктах пропуску через державний кордон і в зоні діяльності митниць (призначення та відправлення) під час імпорту, експорту та транзиту вантажів і транспортних засобів.

Така діяльність регулюється нормами відповідного Положення, затвердженого Наказом Мінекобезпеки від 08.09.1999 р. №204 [26].

Данне Положення про екологічний контроль у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць розроблено з метою встановлення загальних вимог здійснення екологічного контролю:

- транспортних засобів, у тому числі автомобілів, літаків, суден, військових кораблів, паромів та інших плавучих засобів;
- вантажів, що містять промислову сировину, відходи виробництва, хімічні сполуки, токсичні хімічні, радіоактивні та інші небезпечні для навколишнього природного середовища і здоров'я людей речовини;
- засобів захисту рослин, стимуляторів їх росту, добрив;

- усіх видів диких тварин, водних живих ресурсів і рослин, зоологічних, ботанічних, мінералогічних колекцій, мисливських трофеїв.

Чинність Положення поширюється на всі транспортні засоби і вантажі, які підлягають екологічному контролю і які переміщуються через митний кордон України залізничним, автомобільним, морським, річковим, повітряним та трубопровідним транспортом.

Забезпечення екологічного контролю у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць покладено на відділи екологічного контролю на державному кордоні ДЕІ та її територіальних органів.

Загальне керівництво підрозділами територіальних органів, що здійснюють екологічний контроль на державному кордоні та в зоні діяльності регіональних митниць та митниць здійснює Головний державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища [26].

Методичне та організаційне керівництво підрозділами територіальних органів, що здійснюють екологічний контроль на державному кордоні та в зоні діяльності регіональних митниць та митниць, забезпечує ДЕІ.

Основним завданням держкоінспекторів у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць є здійснення державного контролю за додержанням міністерствами і центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, незалежно від форм власності та господарювання, громадянами, а також іноземними юридичними та фізичними особами і особами без громадянства, що перетинають державний кордон або здійснюють переміщення через нього транспортних засобів і вантажів відповідно до вимог чинного природоохоронного законодавства та норм і правил екологічної безпеки під час транспортування небезпечних вантажів.

Служба екологічного контролю у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць [26]:

- запобігає незаконному вивезенню з території України об'єктів рослинного та тваринного світу, занесених до Червоної книги України, мисливських трофеїв, рослинної сировини, зоологічних, ботанічних, мінералогічних колекцій;

- здійснює перевірку документів, транспортних засобів, огляд підконтрольних вантажів, що імпортуються, експортуються чи перевозяться до суміжних держав транзитом;

- контролює дотримання екологічних вимог при перевезенні диких тварин і рослин, сировини і продуктів тваринного походження всіма вантажовідправниками та вантажоодержувачами;

- вивчає екологічний стан на прилеглих територіях прикордонних пунктів, у морських, річкових і повітряних портах. Протягом доби доповідає керівництву державних управлінь екологічної безпеки і Державній екологічній інспекції Мінприроди про всі випадки забруднення навколишнього природного середовища, а також затримання підконтрольних вантажів, суден та інших плавучих засобів;

- забороняє перевезення вантажів, що можуть негативно вплинути на стан навколишнього природного середовища і здоров'я людей, умови транспортування яких не відповідають екологічним вимогам безпечного їх транспортування або потребують спеціального дозволу;

- проводить експрес-аналіз речовин та матеріалів з метою встановлення їх належності до числа токсичних, радіоактивних речовин або відходів та вмісту забрудненого баласту (крім ізольованого баласту) і стічних вод суден;

- нараховує та у відповідних випадках справляє збори за здійснення екологічного контролю транспортних засобів і вантажів;

- видає разом з Управлінням залізниці, адміністраціями авіаційного, автомобільного, морського і річкового транспорту спільні накази з питань організації екологічного контролю вантажів та транспортних засобів.

Пости екологічного контролю в пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць забезпечуються[26]:

- службовою документацією та законодавчими актами й нормативно-методичними документами щодо здійснення екологічного контролю підконтрольних об'єктів;
- інформаційними стендами;
- приладами для проведення замірювань кількості забруднювальних речовин у вихлопних газах автомобілів, а також радіаційного та первинного токсикологічного контролю.

Держекоінспектором за результатами екологічного контролю транспортних засобів і вантажів на товарно-транспортних та товарно-супровідних документах проставляється відповідний штамп, що засвідчує факт здійснення контролю та розрахунки збору, що підлягає сплаті.

У пунктах пропуску через державний кордон України перевірки підлягають транспортні засоби, за винятком тих, що транспортуються як вантаж (у морських контейнерах, на автотрейлерах, у розібраному вигляді тощо).

При екологічному контролі автомобільного транспорту здійснюється перевірка:

- наявності забруднення, підтікання пально-мастильних матеріалів, охолоджувальних речовин тощо, які можуть спричинити забруднення навколишнього природного середовища;
- наявності табличок системи інформування про безпеку національного або європейського зразка, іншого додаткового обладнання транспортних засобів, що перевозять небезпечний вантаж, - згідно з вимогами Європейської угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів та ГОСТа 19433-88 "Грузы опасные. Классификация и маркировка", та додатково для вітчизняних перевізників - умов

(технічних умов, правил, стандартів) безпечного перевезення небезпечного вантажу автомобільним транспортом, погоджених у встановленому порядку Управлінням ДАІ МВС України;

- радіаційного стану;
- вмісту оксиду вуглецю та вуглеводнів, рівня димності у відпрацьованих газах двигунів автомобілів.

Положенням [26] встановлюються вимоги до автотранспортних засобів у разі перевезення небезпечних вантажів. Так, автомобіль, який перевозить небезпечний вантаж, повинен бути забезпечений засобами пожежогасіння, усунення можливих аварій та наслідків забруднення навколишнього природного середовища, надання першої медичної допомоги потерпілим, індивідуального захисту, спецодягом.

Перелік потрібних документів, які повинен мати водій складає [26]:

- погоджений з УДАІ МВС України маршрут перевезення небезпечного вантажу;
- транспортну накладна;
- шляховий лист (з написом червоного кольору на лицьовій стороні "Небезпечний вантаж") для вітчизняних перевізників;
- свідоцтво про допуск транспортного засобу до перевезення небезпечних вантажів національного або міжнародного зразка;
- свідоцтво про допуск водія до перевезення небезпечного вантажу;
- аварійну картку системи інформації про безпеку.

На випадок надзвичайної ситуації, що може виникнути при перевезенні небезпечного вантажу, водій повинен мати письмову Інструкцію з організації безпеки перевезення.

Екологічний контроль суден проводиться з метою перевірки:

- виконання ними вимог чинного законодавства та міжнародних угод України щодо запобігання забрудненню моря;

- наявності свідоцтв про стан судна та його водоохоронного обладнання;

- відповідності стану судна та його водоохоронного обладнання виданим на них свідоцтвам.

Основними завданнями екологічного контролю вантажів згідно Положення [26] є:

- виявлення фактів несанкціонованого ввезення, вивезення та транзитного перевезення підконтрольних вантажів територією України;

- державний контроль за виконанням вимог природоохоронного законодавства та норм і правил екологічної безпеки при санкціонованому перевезенні вантажів територією України;

- забезпечення пропуску на територію України належно оформлених, позначених, упакованих та обладнаних небезпечних вантажів.

Екологічний контроль вантажів передбачає два послідовних етапи контролю:

- перевірка товаросупровідних документів на вантажі, які перетинають кордон;

- безпосередній екологічний контроль вантажів.

Під час здійснення екологічного контролю вантажів перевірці підлягає перелік документів, наявність яких передбачена відповідними постановами Кабінету Міністрів України та міжнародними угодами для перевезень будь-яким видом транспорту.

Працівники служби екологічного контролю під час переміщення вантажів, що підлягають екологічному контролю, перевіряють комплект потрібних товарно-транспортних документів, які надає власник вантажу, вантажовідправник, вантажоперевізник, вантажоодержувач, експедитор транспортно-експедиційної організації. Порядок здійснення екологічного контролю, залежно від місцевих умов, визначається технологічною схемою (процесом) пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів,

вантажів та іншого майна, що узгоджується керівниками митного органу, транспортної організації та контрольних служб [26].

Так, у разі виявлення порушень природоохоронного законодавства України, відсутності дозвільних документів або коли зовнішній огляд вказує на очевидну невідповідність вигляду і властивостей вантажу змістові супровідних документів, держкоінспектор:

- припиняє подальший його рух;
- складає в присутності експедитора, вантажоперевізника або представника транспортного вузла (станції, порту) та старшого зміни митної служби акт у довільній формі про виявлене порушення;
- у товаротранспортній накладній проставляє штамп "ввіз/вивіз заборонено";
- при неможливості усунення виявлених порушень - повертає вантаж вантажовідправнику.

Загалом, безпосередній екологічний контроль вантажу включає три види контролю [26]:

- оглядовий;
- радіаційний;
- хіміко-аналітичний (при потребі).

Оглядовий контроль під час здійснення екологічного контролю у пунктах пропуску через державний кордон здійснюється у разі виникнення підозри на невідповідність вантажу товарно-супровідним документам.

У зоні діяльності внутрішніх регіональних митниць оглядовий контроль є обов'язковим. При цьому перевіряються фізичний стан речовини (рідина, порошок, кристалічна чи гранульна форма, у вигляді брил чи суцільної маси та інше), її забарвлення, запах, термін придатності тощо. Особливу увагу слід звернути на відповідність пакувальних матеріалів, емкостей та тари сертифікаційним вимогам.

Завданням екологічного контролю щодо об'єктів тваринного та рослинного світу, а також зоологічних, ботанічних і мінералогічних

колекцій та мисливських трофеїв є запобігання їх незаконному переміщенню через митний кордон України, перевірка законності придбання та відповідності кількості, видів та об'єктів відомостям, зазначеним у товаросупровідних документах, а також контроль умов утримання живих диких тварин під час їх перевезення [26].

Радіаційний контроль (РК) здійснюється з метою контролю щодо додержання вимог чинного законодавства при переміщенні через державний кордон радіоактивних речовин (РР) і ядерних матеріалів (ЯМ).

РК усіх вантажів, що перетинають державний кордон України, у тому числі й транзитних, є обов'язковим. Контроль проводиться безпосередньо на кордоні до митного оформлення. Для експортних вантажів РК може бути здійснено в зоні діяльності регіональних митниць і митниць.

РК вантажів, багажу та транспортних засобів, які перетинають державний кордон, передбачає чотири послідовних рівні [26]:

- експрес-контроль наявності іонізуючого випромінювання, яке йде від об'єкта, що контролюється, здійснюється за допомогою наявних стаціонарних або переносних дозиметрів;

- детальний контроль - за допомогою переносних дозиметричних приладів та шляхом візуального огляду об'єктів з метою виявлення контейнерів або матеріалів, які призначено для екранування іонізуючого випромінювання;

- поглиблений контроль затриманих об'єктів - за допомогою обладнання пересувних лабораторій або найближчої стаціонарної лабораторії, який проводиться персоналом цієї лабораторії;

- комплексний контроль та ідентифікація затриманих об'єктів, що проводяться за допомогою обладнання Центральної стаціонарної лабораторії.

Положенням визначаються вимоги до рівня радіаційного опромінення.

Хіміко-аналітичний контроль складається з двох ступенів - попереднього та повного і виконується у зоні діяльності регіональних митниць і митниць.

Попередній хіміко-аналітичний контроль здійснюється, коли виникає вмотивована підозра щодо невідповідності речовин, що перевіряються, їх сертифікатам якості або ж у разі відсутності в сертифікатах даних про зафіксовані при оглядовому контролі певні відхилення у фізичному стані речовини, а також - у разі невідповідності кольору та запаху.

Повний хіміко-аналітичний контроль проводиться у разі виявлення значних, суттєвих розбіжностей між даними сертифіката якості та даними, отриманими під час проведення попереднього контролю.

Проведення лабораторних досліджень є підставою для затримки вантажу до отримання висновків за результатами аналізів [26].

Попередній контроль здійснюється в найближчій стаціонарній хіміко-аналітичній лабораторії регіональних підрозділів Мінприроди з максимальним використанням експрес-методів.

Екологічний контроль в зоні діяльності регіональних митниць і митниць здійснюється з метою прискорення проходження вантажів у пунктах пропуску через державний кордон України, а також для здійснення більш детального догляду вантажів (у разі потреби) [26].

Екологічний контроль вантажів у зоні діяльності регіональних митниць і митниць здійснюється за заявкою вантажовідправників завчасно, при підготовці вантажів до відправлення.

2.3 Правове регулювання застосування заходів впливу до порушників законодавства про охорону навколишнього природного середовища

Метою здійснення державного екологічного контролю згідно із Положенням про ДЕІ є в тому числі і виявлення порушень вимог відповідного законодавства. До порушників таких вимог мають бути застосовні відповідні

заходи валиву. Застосування заходів впливу до порушників законодавства про охорону навколишнього природного середовища здійснюється у відповідності до характеру і екологічних наслідків порушень. Посадові особи — державні інспектори Держекоінспекції України та її територіальних органів у встановленому порядку мають право:

- притягувати осіб, винних у порушенні екологічного законодавства, до адміністративної відповідальності;

- передавати матеріали у відношенні вказаних осіб керівникам відповідних підприємств, організацій і установ для застосування до порушників заходів дисциплінарного впливу;

- пред'являти претензії, виставляти позови до підприємств, їх об'єднань, установ, організацій незалежно від форм власності та видів господарської діяльності, громадян, а також іноземних фізичних та юридичних осіб про стягнення з них коштів на відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення екологічного законодавства;

- обмежувати чи зупиняти (тимчасово) роботу промислових підприємств чи інших об'єктів; обмежувати, зупиняти (тимчасово) будівництво, реконструкцію, розширення об'єктів народного господарства, що здійснюються з порушенням природоохоронного законодавства, через подання про припинення фінансування будівництва;

- вносити обов'язкові для розгляду і виконання приписи та подання про припинення дії або анулювання дозволів на спеціальне використання природних ресурсів, викиди, скиди;

- подавати матеріали в органи прокуратури або внутрішніх справ для притягнення осіб, винних у порушенні природоохоронного законодавства, до кримінальної відповідальності [28].

Кожна з цих груп заходів реалізується в рамках притягнення до того чи іншого виду юридичної відповідальності: адміністративної, дисциплінарної, майнової, кримінальної тощо.

Так, порядок оформлення матеріалів для притягнення до адміністративної відповідальності визначається Наказом Мінприроди України від 05.07.2004 № 264 [17], на підставі вимог визначених чинними положеннями КУАП [16].

Згідно останнього, адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі довкілля настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою, відповідно до чинного законодавства, кримінальної відповідальності.

Особа, яка здійснила адміністративне правопорушення в стані крайньої необхідності, оборони або яка була в стані неосудності, не підлягає адміністративній відповідальності.

Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку.

Посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входять до їх службових обов'язків.

Іноземні громадяни і особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України [29].

Адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Посадовими особами органів, яким надано право розглядати справи та накладати адміністративні стягнення в галузі охоронного довкілля, за вчинення адміністративних правопорушень можуть застосовуватись такі основні адміністративні стягнення:

- попередження;
- штраф;

- конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;
- оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;
- позбавлення спеціального права, наданого даному громадянинуві.

Штраф є грошовим стягненням, що накладається на громадян і посадових осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених КУАП та іншими законами України.

Конфіскація вилученого предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, може бути застосована виключно за рішенням суду і полягає в примусовій безоплатній передачі цього предмета у власність держави. Конфісковано може бути лише предмет, який є в особистій власності порушника.

Оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення полягає у примусовому вилученні даного предмету з метою його реалізації з наступним поверненням вилучених коштів його власнику.

Позбавлення спеціального права, наданого даному громадянинуві (наприклад, права полювання), застосовується на строк до трьох років за грубе або систематичне порушення порядку користування цим правом [29].

Адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше, як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при тривалому правопорушенні – два місяці з дня його виявлення. У разі відмови в порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи, але при наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше, як через місяць з дня прийняття рішення про відмову в порушенні кримінальної справи або про її закриття.

Відповідно до Наказу Мінприроди України [17] при вчиненні громадянами і посадовими особами адміністративних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища уповноважені на те

посадові особи органів Держекоінспекції України та громадські інспектори з охорони довкілля згідно зі статтею 255 КУпАП складають протокол про адміністративне правопорушення.

При виявленні порушень вимог природоохоронного законодавства, які вчинені посадовими особами підприємств, установ та організацій, їх структурних або відокремлених підрозділів, незалежно від форм власності та видів господарської діяльності, протокол про адміністративне правопорушення складається відносно особи, яка вчинила порушення природоохоронного законодавства, а якщо таку особу встановити неможливо, - то відносно посадової особи, яка відповідає за стан охорони навколишнього природного середовища на даному підприємстві, а у разі, якщо така особа не призначена - стосовно керівника підприємства, установи чи організації.

Протокол складається на місці виявлення правопорушення. У разі неможливості складення протоколу на місці вчинення правопорушення, якщо складання протоколу є обов'язковим, посадові особи органів Держекоінспекції України можуть доставляти порушника(ів) до органів, визначених у статті 259 КУАП.

При складанні протоколу вказується частина статті та стаття КУАП, згідно з якою настає адміністративна відповідальність за вчинені протиправні дії.

Протокол складається за встановленою формою. У разі, якщо виявлено факт заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, однак особу порушника встановити неможливо (порушник вчинив правопорушення і зник з місця події), посадовою особою органу Держекоінспекції України на місці виявлення такого порушення складається акт.

Складений акт протягом трьох днів з моменту виявлення правопорушення направляється до органу внутрішніх справ за місцем його вчинення для встановлення особи правопорушника [17].

Виявлені на місці вчинення правопорушення об'єкти тваринного та рослинного світу вилучаються, про що зазначається в акті.

При складанні протоколу слід чітко та розбірливо викладати всі відомості, передбачені формою протоколу, звертаючи особливу увагу на точність і повноту викладення складу порушення, які саме речі, предмети і документи вилучені за фактом виявленого порушення, їх індивідуальні ознаки, кількість, номери тощо.

Відповідно до статті 265 КУАП речі й документи, що є знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення, виявлені під час огляду речей, вилучаються посадовими особами органів Держекоінспекції України, про що в протоколі про адміністративне правопорушення робиться запис, які саме речі, предмети, документи вилучені у особи, вказуються їх індивідуальні ознаки, номери тощо, а при потребі - місце та обставини їх виявлення, якщо це має суттєве значення при розгляді справи.

Вилучені речі і документи зберігаються до розгляду справи про адміністративне правопорушення у місцях, що їх визначають органи (посадові особи) Держекоінспекції України, яким надано право провадити вилучення речей і документів. На вилучені речі та документи порушнику видається опис встановленої форми [17].

Якщо правопорушення вчинено кількома особами, то протокол складається на кожну особу окремо. Якщо однією особою вчинено два або більше адміністративних правопорушень, то адміністративне стягнення накладається за кожне правопорушення окремо.

Якщо особа вчинила кілька адміністративних правопорушень, справи про які одночасно розглядаються одним і тим самим органом Держекоінспекції України (посадовою особою), стягнення накладається в межах санкції, встановленої за більш серйозне правопорушення з числа вчинених. До основного стягнення в цьому разі може бути приєднано одне з додаткових стягнень, передбачених статтями про відповідальність за будь-яке з вчинених правопорушень. Якщо правопорушення пов'язане зі

шкодою, заподіяною навколишньому природному середовищу (забруднення або засмічення земель, вод тощо), то про це зазначається в протоколі.

Протокол підписується особою, яка його склала, порушником (законними представниками) і свідками, якщо вони є. У разі відмови порушника від підписання протоколу в ньому робиться запис про це.

Порушник має право додати до протоколу пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, а також викласти мотиви відмови від його підписання. У разі коли порушник пише пояснення на окремому аркуші, в протоколі про це робиться відмітка [17].

Протокол складається в двох примірниках. У разі, якщо матеріали про правопорушення надсилаються до прокурора, органу досудового слідства чи дізнання, копія цих матеріалів, засвідчена в установленому порядку, залишається у посадової особи, яка їх склала.

Особа, яка склала протокол, роз'яснює порушнику його права та обов'язки, передбачені статтею 63 Конституції України [28] та статтею 268 КУпАП, про що порушник ставить свій підпис, а в разі відмови від підпису робиться відмітка у протоколі, та вручається чи надсилається повідомлення щодо розгляду справи про адміністративне правопорушення.

Протокол надсилається органу (посадовій особі), уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення.

Інструкції [17] встановлюється також порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення

Справи про адміністративні правопорушення розглядаються посадовими особами Мінприроди згідно зі статтею 242-1 КУАП та за місцем його вчинення (стаття 276 КУАП) [16].

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 80 і 81 КУАП [16], можуть також розглядатися за місцем проживання порушників. В таких випадках матеріали направляються до відповідного

органу Держекоінспекції України рекомендованим листом із повідомленням про вручення.

Справа про адміністративне правопорушення за статтями, підвідомчими для розгляду органам Держекоінспекції України, розглядається в п'ятнадцятиденний строк з дня одержання органом (посадовою особою), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи (стаття 277 КУАП [16]).

Справа розглядається в присутності порушника або його законного представника.

Розгляд справи при відсутності порушника може бути лише у випадках, коли є дані про своєчасне сповіщення порушника про місце і час розгляду справи (наявність отриманого порушником повідомлення про дату та місце розгляду справи, засвідченого підписом порушника чи працівника поштового відділення) і якщо від нього не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи.

Посадова особа при розгляді справи про адміністративні правопорушення зобов'язана з'ясувати:

- чи було вчинено адміністративне правопорушення;
- чи винна дана особа у його вчиненні;
- чи підлягає вона адміністративній відповідальності;
- чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність;
- чи заподіяно майнову шкоду, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [17].

Адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні - два місяці з дня його виявлення. У разі закриття кримінального провадження, але при наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через місяць з дня

прийняття рішення про закриття кримінального провадження (стаття 38 КУпАП).

Якщо при розгляді справи посадова особа прийде до висновку, що у порушенні є ознаки злочину, вона передає матеріали прокурору, органу досудового розслідування (стаття 253 КУАП) [16]. При цьому виноситься постанова про закриття справи, яка передається разом з матеріалами та супровідним листом.

При закритті справи за наявності обставин, передбачених статтею 247 КУАП, виноситься постанова про закриття справи.

Усі матеріали на кожного правопорушника формуються в окремі справи про адміністративне правопорушення. Справа на правопорушника оформляється з моменту складання протоколу. У справі накопичуються усі матеріали, які стосуються правопорушення, а саме: протокол про адміністративне правопорушення, протоколи лабораторно-аналітичних досліджень, висновки експертиз, повідомлення про попередження особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, про час та місце розгляду справи у разі відсутності відповідної відмітки у протоколі про адміністративне правопорушення, засвідченої її підписом, письмові пояснення, повідомлення, копії постанови про накладення адміністративного стягнення, листування з порушником, з органами державної виконавчої служби, суду, внутрішніх справ, документи, які підтверджують сплату штрафу порушником, у разі наявності майнової шкоди - документи про відшкодування шкоди, а також інші документи та матеріали, які мають відношення до згаданої справи [17].

У справі оформлюється титульний лист, на зворотному боці якого подається опис документів та матеріалів, що є у справі.

Розглянувши справу про адміністративне правопорушення, посадова особа виносить постанову по справі відповідно до статті 283 КУАП. Постанова оголошується негайно після закінчення розгляду справи.

Копія постанови у триденний термін вручається або надсилається поштою особі, щодо якої її винесено. Якщо копія постанови вручатиметься особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, особисто, то в постанові вказується дата вручення копії і ставиться підпис правопорушника. У разі якщо копія постанови висилається рекомендованим листом із поштовим повідомленням, про це робиться відповідна відмітка у справі, до якої долучається корінець поштового повідомлення про її отримання.

Посадова особа, яка розглядала матеріали справи, згідно зі статтею 284 КУпАП виносить одну з таких постанов [17]:

- а) про накладення адміністративного стягнення;
- б) про застосування заходів впливу, передбачених статтею 24-1 КУпАП;
- в) про закриття справи.

Інструкцією встановленні вимоги до змісту та форми постанови [17].

При накладенні адміністративного стягнення у вигляді штрафу прописом зазначається його сума та реквізити банківської установи.

Постанова за справою містить вказівку про порядок і строк її оскарження, а також відомості про її виконання.

З урахуванням характеру вчиненого правопорушення і особи правопорушника, якщо до нього доцільно застосовувати захід громадського впливу, то особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, звільняється від адміністративної відповідальності з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу (стаття 21 КУАП), у зв'язку з чим виноситься постанова про закриття справи (стаття 284 КУАП) .

Постанова по справі про адміністративне правопорушення підписується посадовою особою, яка розглянула справу, а у разі подання постанови до органу державної виконавчої служби скріплюється печаткою.

Постанова про накладення адміністративного стягнення підлягає виконанню з моменту її винесення, якщо інше не встановлено Кодексом України про адміністративні правопорушення та іншими законами України (стаття 299 КУАП) [16].

При оскарженні постанови про накладення адміністративного стягнення або внесенні на неї подання прокурора постанова підлягає виконанню після залишення скарги або подання прокурора без задоволення, за винятком постанов про застосування заходу стягнення у вигляді попередження, а також у випадках накладення штрафу, що стягується на місці вчинення адміністративного правопорушення

Постанову у десятиденний термін з дня винесення може бути оскаржено особою, щодо якої її винесено, або потерпілою особою у вищестоящий орган (вищестоящий посадовій особі) або в суд, рішення якого є остаточним.

При оскарженні постанови по справі про адміністративне правопорушення у вищестоящий орган (вищестоящий посадовій особі) скарга на постанову про накладення адміністративного стягнення подається посадовій особі, яка винесла постанову.

Подана скарга з необхідними матеріалами (копії протоколу, постанови про накладення штрафу, акта обстеження, приписів тощо) протягом трьох діб надсилається відповідним органом Держекоінспекції України до вищестоящего органу (посадовій особі), правомочному її розглядати (стаття 288 КУАП) [16].

Скарга повинна бути розглянута посадовою особою вищестоящего органу або його заступником у десятиденний термін з дня її надходження, якщо інше не встановлено законами України.

Відповідно до статті 293 КУпАП орган Держекоінспекції України (посадова особа) при розгляді скарги або подання прокурора на постанову про адміністративне правопорушення перевіряє законність і обґрунтованість

винесеної постанови і приймає одне з таких рішень: 1) залишає постанову без зміни, а скаргу або подання прокурора - без задоволення; 2) скасовує постанову і надсилає справу на новий розгляд; 3) скасовує постанову і закриває справу; 4) змінює захід стягнення в межах, передбачених нормативним актом про відповідальність за адміністративне правопорушення, з тим, однак, щоб стягнення не було посилено [17].

Копія рішення про розгляд скарги (подання прокурора) на постанову про накладення адміністративного стягнення протягом трьох днів надсилається особі, щодо якої її винесено.

Подана скарга або внесене подання прокурора у встановлений законом строк зупиняє виконання постанови про накладення адміністративного стягнення до розгляду скарги або подання прокурора.

Скасування постанови із закриттям справи про адміністративне правопорушення тягне за собою повернення стягнених грошових сум, оплатно вилучених предметів, а також скасування інших обмежень, пов'язаних з цією постановою. У разі неможливості повернення предмета повертається його вартість.

Порушник повинен сплатити штраф не пізніше п'ятнадцяти днів з дня вручення йому постанови про накладення штрафу, а в разі оскарження або внесення на неї подання прокурора такої постанови - не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня повідомлення про залишення скарги або подання без задоволення.

У разі несплати правопорушником штрафу в установлений строк, постанова про накладення штрафу надсилається для примусового виконання до органу державної виконавчої служби за місцем проживання порушника, роботи або за місцезнаходженням його майна у порядку, встановленому законом (стаття 308 КУАП) [16].

Про примусове стягнення суми штрафу до органів державної виконавчої служби подається оригінал постанови про накладення адміністративного стягнення та відповідна заява.

Контроль за виконанням постанови та вирішенням пов'язаних з цим питань здійснюється посадовою особою, що винесла постанову, або посадовою особою, яка відповідає за ведення адміністративного провадження у відповідному органі Держекоінспекції України [17].

У разі коли протокол про адміністративне правопорушення не складається на місці вчинення адміністративного правопорушення, порушникові видається квитанція встановленого зразка, яка є документом суворої фінансової звітності (відповідно до форми квитанції та інструкції щодо її застосування при стягненні штрафів (готівкою) на місці скоєння адміністративних правопорушень в галузі охорони навколишнього природного середовища, затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 09.10.1997 р. № 162 [30].

За бланками протоколів, постанов та інших документів, що складаються по справах про адміністративне правопорушення ведеться діловодство.

Іншою групою заходів правового впливу щодо осіб, які допустили правопорушення в зв'язку із своєю службовою діяльністю, і яке має відношення до впливу на довкілля, є дисциплінарна відповідальність. В цьому випадку органи ДЕІ України мають право вносити міністерствам, відомствам, підприємствам, установам та організаціям пропозиції про притягнення до дисциплінарної відповідальності в рамках вимог визначених положеннями Кодексу законів про працю України [20], зокрема, про повне або часткове позбавлення премії за основними результатами господарської діяльності службових осіб, винних у порушенні вимог природоохоронного законодавства, догану, сувору догану або звільнення.

З метою притягнення до дисциплінарної відповідальності матеріали, куди, крім клопотання, обов'язково входить і протокол про порушення, передаються на розгляд керівництву об'єкта, який перевіряється, а при притягненні до відповідальності керівників - у відповідні вищі організації.

Організації і установи, куди передаються подібні клопотання, зобов'язані проінформувати природоохоронні органи про вжиті заходи.

Одним з різновидів мір впливу на порушників є відшкодування збитків, спричинених порушенням екологічного законодавства, в рамках притягнення до майнової відповідальності. У відповідності до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1] належать до відшкодування збитки, заподіяні об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями, громадянами внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Збитки відшкодовуються у розмірах і порядку, встановлених цивільним законодавством. При розрахунках збитків за основу приймаються втрати в народному господарстві трудових, матеріальних, фінансових і природних ресурсів, які пов'язані з необхідністю ліквідації негативних наслідків порушення екологічного законодавства та погіршення стану природних ресурсів [28].

Претензії на відшкодування збитків юридичними особами подаються безпосередньо до них, а в разі відмови відшкодування позови до цих організацій розглядаються господарськими судами. Позови до громадян подаються зразу до господарського суду, який і приймає рішення про відшкодування.

Всі заподіяні збитки розраховуються за відповідними методиками.

Так, наприклад, до нормативно-правових документів, що встановлюють нормативи, такси для обчислення розміру збитків відносяться вже згадувані в роботі: Постанова КМУ «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» від 24 липня 2013 р. № 541 [21], Постанова КМУ «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів» від 8.04.1999р. № 559 [22], Наказ Мінприроди України «Про затвердження методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів

забруднюючих речовин в атмосферне повітря» від 10.12.2008р. №639 [23], Наказ Мінприроди України «Про затвердження методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів» від 20.07.2009 р. № 389 [24], Наказ Мінекобезпеки України «Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України»затвердженого від 26.10.95 № 116 [18] та багато інших.

Згідно із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1], може бути застосований такий вид санкцій, як обмеження або тимчасова заборона (зупинення) виробничої діяльності окремих промислових установок, цехів, підприємств, організацій і установ, експлуатація яких здійснюється при систематичному перевищенні лімітів використання природних ресурсів, порушення екологічних нормативів і стандартів, а також вимог екологічної безпеки.

Обмеження чи тимчасова зупинка виробничої діяльності є заходом, який застосовується тоді, коли всі інші заходи вичерпані і не дають позитивних результатів. До винесення постанови на обмеження чи тимчасове зупинення керівництво об'єкта обов'язково попереджається про це письмово.

Як правило, обмеження чи тимчасове зупинення виробничої діяльності готуються заздалегідь, але в окремих випадках, при аварійно високому забрудненні навколишнього середовища, загрозі здоров'ю чи життю населення і т. ін., рішення про зупинення чи обмеження може виноситись негайно з відповідним документальним оформленням цього заходу.

Крім керівництва об'єкта, виробнича діяльність якого обмежується чи тимчасово зупиняється, органи, які виносять постанову, зобов'язані проінформувати про це відповідні міністерства і відомства, а також місцеву держадміністрацію.

Зупинення виробничої діяльності може супроводжуватись опломбуванням окремих агрегатів, вузлів, ділянок, які мають вплив на технологічні процеси. У цьому разі обов'язково складається акт опломбування. Керівництво об'єкта несе відповідальність за цілість поставлених пломб.

Постанова на обмеження або тимчасове зупинення виробничої діяльності може бути відмінена органом, який її виніс, або вищим органом. При винесенні цих постанов необхідно враховувати, що забороняється зупинення об'єктів, якщо це може привести до аварії, порушення водопостачання населення тощо.

У цих випадках органи охорони довкілля повинні звертатися до прокуратури для притягнення порушників до кримінальної відповідальності.

Одним з крайніх заходів впливу, що застосовується до порушників екологічного законодавства, є позбавлення права на захоронення (складування) промислових, побутових та інших відходів, викиди (скиди) забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, а також спеціального використання природних ресурсів — рубки лісу, видобування корисних копалин тощо. Такі заходи можуть бути застосовані згідно із положеннями Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1].

Скасування дозволу на перелічені види природокористування може бути тимчасовим чи остаточним. У першому випадку після виконання природокористувачем-порушником відповідних вимог дозвіл поновлюється, а замість скасованого дозволу йому видається припис, в якому обговорені умови тимчасового природокористування [28].

Остаточне скасування дозволу, як правило, пов'язане з ліквідацією підприємств, установ, організацій, виснаженням або вичерпанням природних ресурсів, закінченням строку природокористування або грубими і систематичними порушеннями умов природокористування, які негативно впливають на навколишнє природне середовище.

Остаточне скасування дозволу забезпечується шляхом демонтажу споруд і пристроїв, за допомогою яких здійснюється використання природних ресурсів. При цьому роботи по демонтажу при наявності порушень умов

природокористування повинні виконуватись за рахунок порушника, що спеціально обговорюється в постанові про скасування дозволу.

У разі необхідності видачі, зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів, поводження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу, а також встановлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища відповідний орган ДЕІ вносить подання про це до ДЕІ чи відповідного територіального органу ДЕІ [13].

У випадках особливо небезпечних порушень екологічного законодавства органи ДЕІ направляють відповідні матеріали до прокуратури для порушення кримінальної справи.

Матеріали, які направляються в прокуратуру, повинні включати:

- повну назву підприємств, установ, організацій, які порушили закон, їх адресу і підпорядкованість;
- конкретний вид порушення, яке призвело до наднормативного забруднення природного середовища з негативними наслідками;
- конкретні дані про шкідливі наслідки забруднення, розміри матеріальної шкоди;
- перелік осіб, винних у забрудненні, із вказівкою міри вини кожної службової особи;
- оригінали актів перевірок, протоколів про порушення, результати хімічних аналізів, фотодокументи, офіційні висновки тощо.

Порядок притягнення до кримінальної відповідальності визначається положеннями Кримінального Кодексу України (Розділ VIII «Злочини проти довкілля» - ст. 236-254) [19].

3 ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ

3.1 Аналіз діяльності Держекоінспекції України на сучасному етапі розвитку

Відповідно до визначених Положенням [6] функціональних обов'язків ДЕІ її совною діяльністю є діяльність із здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма суб'єктами господарювання, які здійснюють вплив на довкілля в результаті своєї діяльності для вжиття заходів по усуненню виявлених порушень та попередженню негативного впливу на довкілля.

В контексті виконання своїх функціональних обов'язків цікавим буде аналіз діяльності ДЕІ за останні декілька років, а саме протягом 2011 – 2014 рр.

В 2011 році, як відомо відбулась остання реорганізація структури ДЕІ, було прийнято нове Положення про ДЕІ, дещо змінено її статус та розширено повноваження.

В частині здійснення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища упродовж 2011 року територіальними органами ДЕІ проведено майже 87 тисяч перевірок додержання вимог природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання [31].

За порушення вимог природоохоронного законодавства складено майже 86,2 тис. протоколів про адміністративні правопорушення. Сума накладених адмінштрафів складає 17,6 млн. грн., з яких стягнуто 15,7 млн. грн., тобто 90 %.

Суми накладених та стягнутих штрафів за адмінправопорушення збільшено у порівнянні з 2010 роком на 4 % та 7 % відповідно.

За переданими до правоохоронних органів матеріалами порушено 324 кримінальні справи.

Загальна сума розрахованих збитків за порушення вимог природоохоронного законодавства становить 1 млрд. 980 млн. грн., що на 50 % більше ніж минулого року.

З метою відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства відповідачам пред'явлено претензій та позовів на загальну суму 1 млрд. 292 млн. грн., з яких відшкодовано 100 млн. грн., тобто 7,8 % від суми пред'явлених.

Сума пред'явлених та стягнутих претензій та позовів у порівнянні з 2010 роком збільшено на 31 % та 141 % відповідно.

З метою припинення негативного впливу на навколишнє природне середовище при здійсненні виробничої діяльності, у 2791 випадку обмежувалася та призупинялася (до усунення виявлених недоліків та порушень) діяльність суб'єктів господарювання.

Протягом 2012 року територіальними органами ДЕІ на об'єктах господарювання, що підлягають державного нагляду (контролю) у частині додержання ними вимог природоохоронного законодавства, проведено понад 89,5 тисяч перевірок (планових – 54,5 тис. та позапланових – майже 35 тис.), що складає 103% від кількості перевірок, проведених за 2011 рік.

За результатами виявлених порушень складено 80243 протоколів про адміністративні правопорушення, що менше на 7% у порівнянні із 2011 роком.

Штрафні санкції накладено на 72984 порушника природоохоронного законодавства на загальну суму 16,4 млн. гривень, з яких до Державного бюджету України стягнуто 14,7 млн. гривень, тобто 90 %. Показники накладення та стягнення штрафних санкцій за 2012 рік від показників 2011 рік складають по 93% кожний[9].

До органів прокуратури передано 562 матеріали перевірок у порядку статті 97 Кримінально-процесуального кодексу України. Кількість порушених за 2012 рік кримінальних справ – 272.

Загальна сума розрахованих збитків за порушення вимог природоохоронного законодавства становить 1 млрд. 660 млн. гривень, за 2011 рік – 1 млрд. 951 млн. гривень.

З метою відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства відповідачам пред'явлено претензій та позовів на загальну суму 995 млн. гривень.

Сума стягнутих до Державного бюджету України претензій та позовів 47,3 млн. гривень, що складає 5% від суми пред'явлених та 47% від показника стягнутих у 2011 році.

З метою припинення негативного впливу на навколишнє природне середовище при здійсненні виробничої діяльності у 1967 випадках обмежувалася та призупинялася (до усунення виявлених недоліків та порушень) діяльність суб'єктів господарювання. Зменшення показника відбулось на 30%.

Інформація щодо результатів здійснення державного нагляду (контролю) за ресурсними напрямками наведено у Таблиці 2 та на Діаграмі 3.

Екологічний та радіологічний контроль здійснюється на 293 постах екологічного контролю у пунктах пропуску через державний кордон України та в зоні діяльності митниць призначення і відправлення.

Протягом 2012 року здійснено екологічний контроль 72,5 млн. тонн вантажів, радіологічний контроль 261,5 млн. тонн вантажів та 2 млн. одиниць транспортних засобів.

У результаті виявлення порушень вимог природоохоронного законодавства, норм і правил екологічної та радіаційної безпеки у пунктах пропуску через державний кордон України та в зоні діяльності митниць призначення і відправлення мав місце 271 випадок попередження незаконного переміщення вантажів і транспортних засобів (заборона їх перевезення), загальною вагою 13,5 тис. тонн[9].

При цьому, у тому числі, зафіксовано 112 спроб несанкціонованого перевезення через державний кордон вантажів з перевищенням встановлених радіаційних показників.

До порушників вимог природоохоронного законодавства застосовувались заходи адміністративного впливу. Винесено 16231 постанов про накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу на загальну суму 3,1 млн. гривень.

При цьому слід відмітити, що у Житомирській, та Івано-Франківській областях, в яких показник вантажопотоку не самий незначний, факти порушень вимог екологічної та радіаційної безпеки, що призводять до припинення перевезення вантажів за рік не виявлялись.

У 2012 році атестовано відділи інструментально-лабораторного контролю Держекоінспекції України та Державної екологічної інспекції у Київській області, про що отримані відповідні свідоцтва.

Інструментально-лабораторний контроль за дотриманням нормативів викидів здійснювався на 1054 підприємствах. При цьому було проконтрольовано 2800 стаціонарних джерел викидів, відібрано більше 13 тис. проб, у яких виконано майже 94 тис. визначень вмісту забруднюючих речовин. При цьому виявлено перевищення нормативів ГДВ на 431 джерелі викиду та встановлено 279 джерел викидів, що працювали без відповідного дозволу.

В розрізі областей найбільшу кількість підприємств перевірено інспекціями наступних областей: Дніпропетровської – 105, Донецької – 90, Чернівецької та Закарпатської- по 72, Запорізької - 67, Львівської – 65, Харківської -56[9].

Найменша кількість перевірених підприємств у інспекцій в Рівненській та Вінницькій областях – 13 та 12 підприємств відповідно, та традиційно у Полтавській області – 17.

Найбільша кількість перевищень нормативів викидів встановлена інспекціями у наступних областях: Дніпропетровській– 98 шт., Запорізькій – 87 шт., Закарпатській -29 шт. та Чернівецькій – 26 шт.

Найменшу кількість перевищень нормативів викидів встановлено у Полтавській та Хмельницькій областях (по 2), Сумській, Івано-Франківській, Миколаївській та Рівненській областях (по 3).

Державна екологічна інспекція у Київській області взагалі не проводила інструментально-лабораторний контроль за дотриманням нормативів викидів на жодному з підприємств, незважаючи на те, що була атестована протягом двох кварталів і мала необхідну базу для виконання вимірювань.

Інструментально-лабораторний контроль за дотриманням нормативів скидів зворотних вод здійснювався на 1228 підприємствах, 1514 випусках зворотних вод. Якість баластних вод контролювалась на 3079 суднах.

Найбільшу кількість перевірок здійснено інспекціями у Дніпропетровській області (157), у Донецькій та Львівській (по 143), а найменшу – інспекціями у м. Севастополі (9) та Волинській області (26).

Найбільшу кількість перевищень нормативів скидів встановлено інспекціями Тернопільської області (на 100% перевірених підприємств), Дніпропетровської області (на 91 % перевірених підприємств) та Донецької області (на 79 % перевірених підприємств).

Найменшу кількість перевищень нормативів ГДС було зафіксовано у Харківській та Черкаській областях (відповідно 16 % та 20 % від загальної кількості перевірених випусків) [9].

Інструментально-лабораторний контроль за станом ґрунтів здійснювався на 514 підприємствах, з яких 68 проконтрольовано інспекцією у Львівській області, 51 – інспекцією у Сумській області та 46 – інспекцією у Запорізькій області. Найнижчими є показники у інспекцій у Рівненській та Чернівецькій областях – 1 та 3 відповідно.

Державна інспекція здійснює в межах свої повноважень також нормативно-правову та регуляторну діяльність, з метою розроблення пропозицій щодо формування державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) [6].

Так, протягом 2012 року:

- розроблені уніфіковані форми актів перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства, що містять перелік питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю);

- розроблено та внесено зміни до КУАП та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за порушення вимог природоохоронного законодавства;

- розроблено, у межах компетенції, проект закону щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні;

- розроблено проект наказу про затвердження Регламенту подання інформації про проведення рубок деревини у лісах;

- розроблено та погоджено Геральдичним управлінням Адміністрації Президента України зразки форменого одягу та проект наказу Мінприроди про заохочувальні відзнаки.

Розроблено та затверджено форми звітності[9]:

- щодо результатів здійснення державного нагляду (контролю);

- про кількість перевірених суб'єктів господарювання за критеріями ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю);

- обліку стану виконання виданих приписів про усунення порушень природоохоронного законодавства та стану виконання прийнятих рішень про обмеження діяльності підприємств;

- запропоновано до Плану природоохоронних заходів передбачити захід «Створення загальнодержавної інформаційної системи збору та обробки інформації щодо впливу суб'єктів господарювання на природне середовище та використання природних ресурсів (I етап)».

- розроблено та внесено зміни до Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля;

- затверджено Інструкцію з організації оформлення посвідчень громадських інспекторів;

- визначено перелік питань для проведення співбесіди з претендентом на призначення громадського інспектора з охорони довкілля.

Здійснювалась органами ДЕІ і міжнародна діяльність.

Вжиті додаткові заходи щодо посилення радіологічного контролю вантажів і транспортних засобів під час підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу. Пости екологічного контролю, в яких відбулося збільшення вантажопотоку на час проведення фінальної частини ЄВРО-2012, додатково забезпечені сучасними приладами радіологічного контролю, проводилися навчання-тренінги щодо ефективного використання зазначених приладів.

З метою впорядкування процедури засвідчення результатів контролю, затверджено новий Порядок застосування штампів для засвідчення результатів здійснення державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища радіологічного та екологічного контролю транспортних засобів і вантажів.

За сприяння Посольства США в Україні фахівці ДЕІ взяли участь у міжнародному навчальному курсі з безпеки кордонів. МАГАТЕ проведено 3 Національні учбові курси по виявленню, реагуванню і координації дій при виявленні радіоактивних джерел. ОБСЄ проведено 4 зустрічі щодо організації і проведення тренінгів щодо протидії екологічним правопорушенням та організації навчального центру в Держекоінспекції України. За ініціативи Європейської Комісії ТАІЕХ проведено семінар по темі "Ознайомлення із законодавством Європейського союзу з регулювання радіаційної безпеки, здійснення радіологічного та екологічного моніторингу на митних територіях".

В основному у 2012 році завершено формування штатів та призначено основну частину державних службовців територіальних органів ДЕІ України [9].

Станом на 31.12.2012 року призначено на посади державних службовців в територіальних органах ДЕІ України: всього – 2800 осіб, у тому числі: на

конкурсній основі - 524 особи; за результатами стажування – 108 осіб; з кадрового резерву – 53 особи; за переведенням – 2115 осіб.

Всього звільнено 291 державного службовця із займаних посад: за власним бажанням – 80 осіб; по досягненню граничного віку – 10 осіб; по переведенню та за згодою сторін – 197 осіб; по скороченню в процесі реорганізацій – 4 особи.

Загальна кількість вакантних посад державних службовців в територіальних органах складала близько 200 осіб.

За період 2012 року періоді підвищили кваліфікацію 529 державних службовця. Навчання спеціалістів проводилося на базі Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Мінприроди України, Національної академії державного управління при Президентові України, Академії управління МВС України та інших вищих учбових закладів країни.

У 2012 році за бюджетною програмою "Зміцнення матеріально-технічної бази і методологічне забезпечення Державної екологічної інспекції та її територіальних органів" проведено видатків на суму 17209,51 тис. грн., а саме:

- на розроблення 12 методик щодо вдосконалення системи інструментально-лабораторного контролю на суму 480 тис. грн.

- на придбання приладів радіаційного контролю у кількості 37 одиниць на загальну суму 2041,512 тис. грн.

- на придбання приладів системи геоінформаційного контролю, моніторингу та управління транспортними засобами і персоналом у кількості 1000 одиниць на загальну суму 2159,088 тис. грн.

- на придбання приладів, обладнання хімреактивів, лабораторного посуду та витратних матеріалів для відділів інструментально-лабораторного контролю на загальну суму 12528,91 тис. грн.

Протягом 2013 рік територіальними органами Держекоінспекції України на об'єктах державного нагляду (контролю) у частині додержання ними вимог природоохоронного законодавства проведено 91 тис. перевірок (з них

планових – 58 тис. та позапланових – 33 тис.), що на 1,5 % більше від кількості перевірок, проведених за 2012 рік.

За результатами виявлених порушень складено 86661 протоколів про адміністративні правопорушення, що більше ніж у 2012 році на 8 %.

До адміністративної відповідальності притягнуто 76716 порушників природоохоронного законодавства на загальну суму 17,3 млн. гривень з яких до Державного бюджету України стягнуто 15,9 млн. гривень, тобто 92 %. Показники накладення та стягнення штрафних санкцій за 2013 рік у порівнянні з показниками 2012 року збільшились на 6 % та 9 % відповідно.

До органів прокуратури передано 453 матеріали перевірок у порядку статті 97 Кримінально-процесуального кодексу України. Кількість порушень за 2013 рік кримінальних справ – 455 (збільшення на 67 %).

Загальна сума розрахованих збитків заподіяних державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства становить 1 млрд 451 млн. гривень, за 2012 рік – 1 млрд 659 млн. гривень [32].

З метою відшкодування збитків, відповідачам пред'явлено претензій та позовів на загальну суму 1 млрд 278 млн гривень. Майже у півтора рази збільшено відсоток пред'явлених збитків від розрахованих. Так, за 2012 рік цей показник складав 60%, а за звітний період – 88%.

Сума стягнутих до Державного бюджету України претензій та позовів склала 38,5 млн гривень, що становить 3% від суми пред'явлених та 82% від показника стягнутих за 2012 рік.

Показники кількості випадків нанесення збитків та пред'явлення претензій по ним за ресурсними напрямками у розрізі областей України за 2013 рік представлена на рис. 3.1.

З метою припинення негативного впливу на навколишнє природне середовище при здійсненні виробничої діяльності у 1198 випадках обмежувалася та призупинялася (до усунення виявлених недоліків та порушень) діяльність суб'єктів господарювання. Зменшення показника відбулось на 64 %.

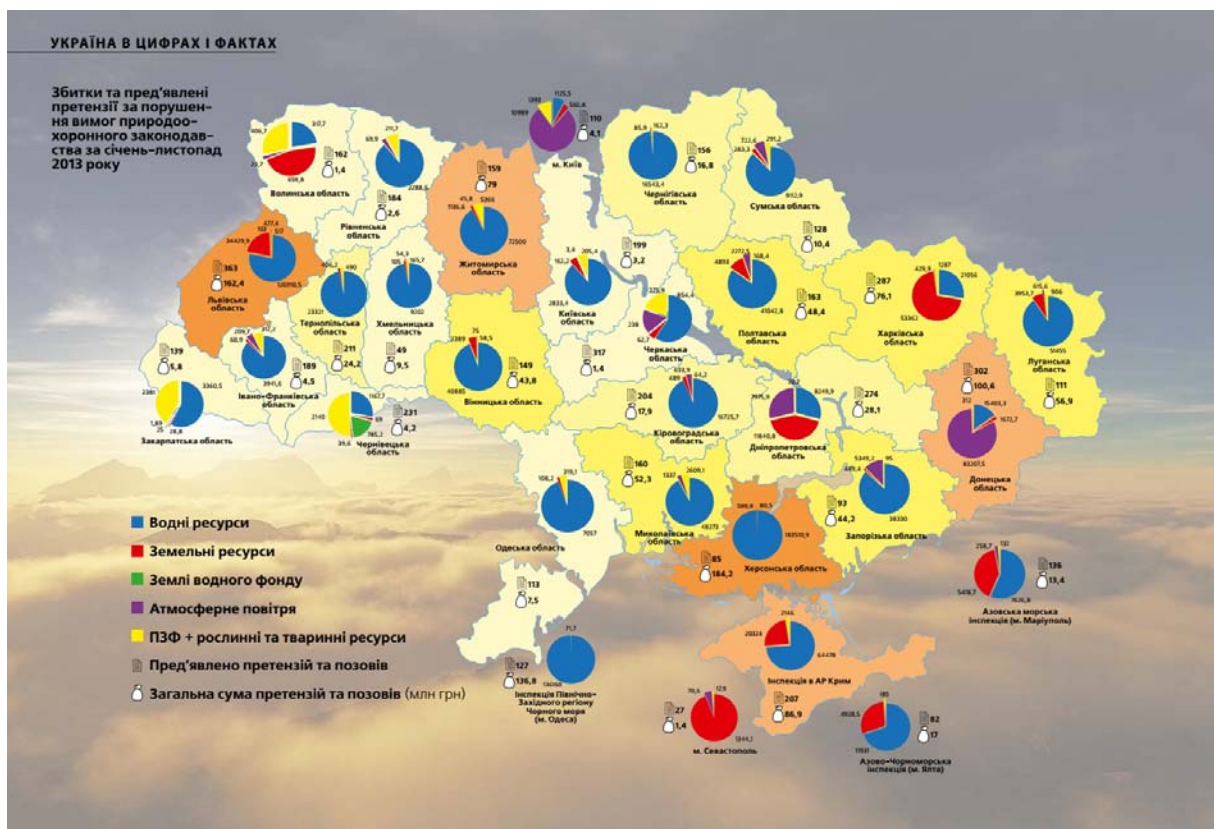

Рис. 3.1 - Показники кількості випадків нанесення збитків та пред'явлення претензій по ним за ресурсними напрямками у розрізі областей України за 2013 р.

Інформація щодо результатів здійснення державного нагляду (контролю) за ресурсними напрямками наведено на рис. 3.2.

Екологічний та радіологічний контроль здійснювався на 295 постах екологічного контролю у пунктах пропуску через державний кордон України та в зоні діяльності митниць призначення і відправлення [32].

За 2013 рік здійснено екологічний контроль 24,8 мільйонів тонн вантажів, радіологічний контроль 295 мільйонів тонн вантажів та перевірено 2,1 мільйона одиниць автотранспортних засобів.

У результаті виявлення порушень вимог природоохоронного законодавства, норм і правил екологічної та радіаційної безпеки у пунктах пропуску через державний кордон України та в зоні діяльності митниць призначення і відправлення мали місце 193 випадки попередження

незаконного переміщення вантажів і транспортних засобів (заборона їх перевезення), загальною вагою 10,3 тисяч тонн.

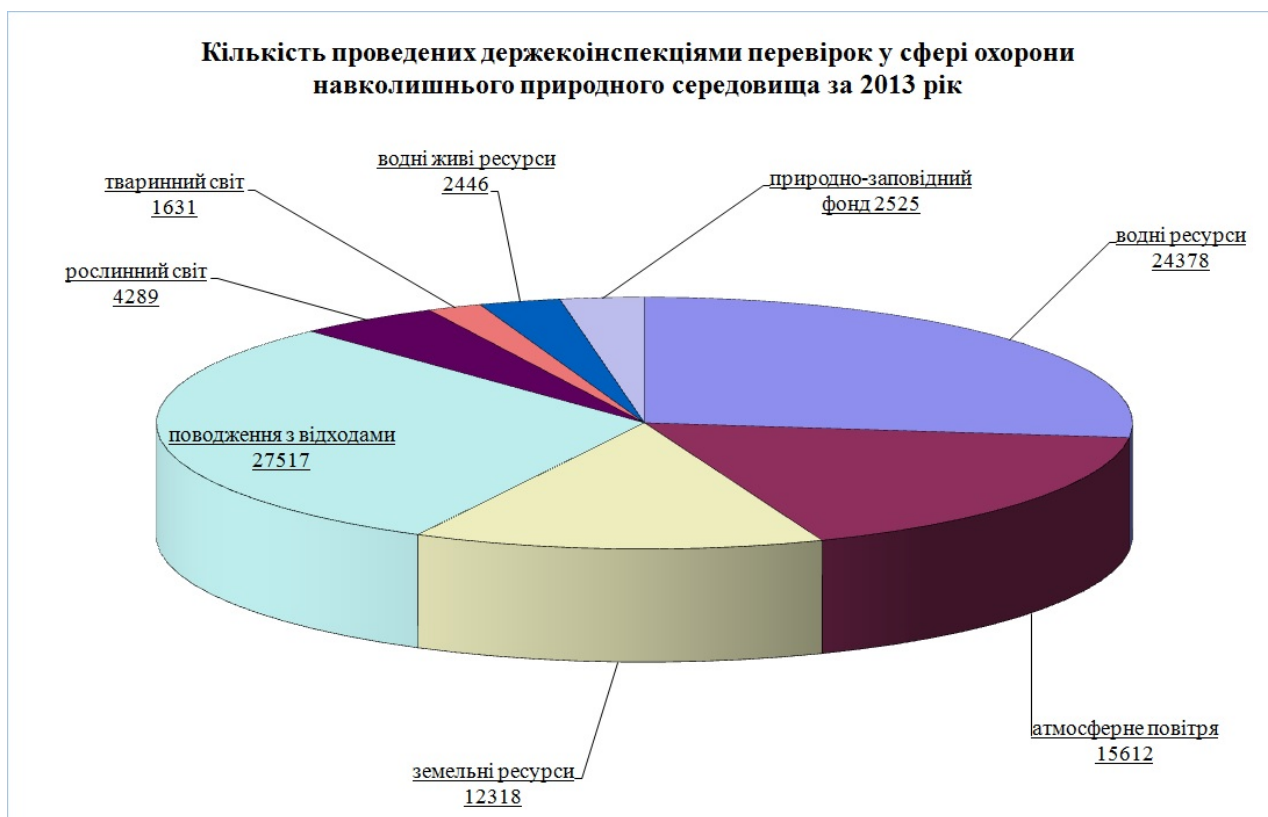

Рис. 3.2 – Кількість проведених територіальними органами ДЕІ перевірок за ресурсними напрямками за 2013 р. [32]

При цьому, зафіксовано 105 спроб несанкціонованого перевезення через державний кордон вантажів з перевищенням встановлених радіаційних показників.

До адміністративної відповідальності у вигляді штрафу притягнуто 16,5 тисяч осіб на загальну суму 3,2 млн гривень.

Інструментально-лабораторний контроль за дотриманням нормативів викидів протягом 2013 року здійснювався на 1105 підприємствах, що на 5 % більше, ніж у 2012 році. При цьому було проконтрольовано дотримання нормативів гранично допустимих викидів на 2799 стаціонарних джерелах викидів та на 710 джерелах утворення, що знаходиться на рівні показників 2012 року.

Кількість встановлених перевищень нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин у порівнянні з 2012 роком зросла на 63% і становить 703, у тому числі виявлено 400 джерел викидів, що працювали без відповідного дозволу (на 43% більше, ніж у 2012 році).

Інструментально-лабораторний контроль за дотриманням нормативів скидів зворотних вод здійснювався на 1121 підприємствах (на 6% менше від показників 2012 року), на 1432 випусках зворотних вод (на 3% менше від минулорічних показників). Якість баластних вод контролювалась на 1566 суднах, що на 49% менше, ніж у 2012 році [32].

Інструментально-лабораторний контроль за станом ґрунтів протягом 2013 року здійснювався на 592 об'єктах, що на 15% більше, ніж у 2012 році.

За період 2013 року ДЕІ України розроблено нормативно-правові акти, а саме [32]:

- проект Закону України «Про внесення зміни до статті 5 Закону України «Про судовий збір» (щодо звільнення від сплати судового збору Державної екологічної інспекції), який зареєстровано у Верховній Раді України 18.04.2013 за № 2873;

- наказ Мінприроди від 19.04.2013 № 179 «Про затвердження форм документації підрозділів інструментально-лабораторного контролю Держекоінспекції України та її територіальних органів», який зареєстровано в Мін'юсті 15.05.2013 за № 739/23271;

- наказ Мінприроди від 05.08.2013 № 333 «Про затвердження Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Державної екологічної інспекції України», який зареєстровано в Мін'юсті 20.08.2013 за № 1433/23965;

- проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до критеріїв розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю)»;

- проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. № 555».

У частині здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища упродовж січня-грудня 2014 року територіальними органами ДЕІ України проведено 48 тис. 266 перевірок на об'єктах державного нагляду (контролю) щодо дотримання ними вимог природоохоронного законодавства [33]. Відповідно до вимог ст. 31 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» («Установити, що перевірки підприємств, установ та організацій, фізичних осіб - підприємців контролюючими органами (крім Державної фіскальної служби України) здійснюються протягом серпня - грудня 2014 року виключно з дозволу Кабінету Міністрів України або за заявкою суб'єкта господарювання щодо його перевірки») [34], починаючи з серпня і до кінця 2014 року перевірки проводились за заявкою суб'єкта господарювання щодо його перевірки, у рамках державного нагляду (контролю) по попередженню фактів незаконного добування об'єктів рослинного та тваринного світу, а також перевірки суден та інших плавучих об'єктів морськими інспекціями. Залучались також спеціалісти держкоінспекцій до перевірок за рішенням суду, на вимогу службових осіб у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України.

Загалом, за результатами виявлених порушень складено 48 тис. 268 протоколів про адміністративні правопорушення.

До адміністративної відповідальності притягнуто 43 тис. 331 порушник вимог природоохоронного законодавства.

Сума адміністративних штрафів становить 8 млн. 429 тис. грн., з яких до Державного бюджету України стягнуто 8 млн. 279 тис. грн. (98,2 %) [33].

До правоохоронних органів передано 376 матеріалів перевірок у порядку статті 214 Кримінального процесуального кодексу України, за результатами розгляду яких відкрито 300 кримінальних проваджень.

Загальна сума розрахованих збитків заподіяних державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства становить 1 млрд. 73 млн. гривень.

Сума шкоди нанесена невстановленими особами, склала 225 млн. 350 тис. гривень.

З метою відшкодування збитків відповідачам пред`явлено претензій та позовів на загальну суму 821 млн. 240 тис. гривень.

Сума стягнутих до Державного бюджету України претензій та позовів склала 62 млн. 991 тис. гривень [33].

З метою припинення негативного впливу на навколишнє природне середовище при здійсненні виробничої діяльності у 222 випадках обмежувалася/призупинялася (до усунення виявлених недоліків та порушень) діяльність суб`єктів господарювання.

3.2 Недоліки і проблеми в діяльності Державної екологічної інспекції України, перспективи її подальшого функціонування

Аналізуючи напрямки і обсяги роботи ДЕІ України та її територіальних органів за останні декілька років, про що викладено у попередньому пункті дипломної роботи, не можна виділити і притаманні діяльності інспекції недоліки існуючі системні проблеми.

Якщо використовувати загальний підхід, то проблеми діяльності ДЕІ пов'язуються із низьким рівнем фінансування заходів із забезпечення діяльності інспекції, скаргами на невжиття заходів щодо виявлення правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності, випадками низького стану організації проведення контрольних операцій з вантажами і транспортними засобами в пунктах пропуску через держкордон, незабезпечення належного контролю за інспекційною діяльністю держінспекторів відповідними посадовими особами, наявністю випадків зловживань службовим становищем посадових осіб інспекції та випадків скоєння корупційних дій тощо.

В більш конкретному сенсі недоліки та проблеми діяльності ДЕІ та її територіальних органів можна охарактеризувати наступним чином.

- Проблеми в роботі ДЕІ та її територіальних органів пов'язуються із недостатністю фінансування заходів, спрямованих на задоволення матеріально-технічного забезпечення для належного виконання покладених на ДЕІ завдань. Так, аналіз фінансування заходів на утримання ДЕІ показав, що за останні роки витрати на утримання апарату управління інспекції залишаються стабільними із незначним зростанням у 2013 році порівняно із 2012 роком на 1,8 млн. грн. і незначним зменшенням у 2014 році на 08 млн. грн. (табл .3.1). В той же час протилежна тенденція спостерігається із виплатами на матеріально технічне і методологічне забезпечення впродовж розглядає мого періоду (2012 – 2014 рр.) вони зменшились більш ніж на 30%. Це зокрема негативно позначається на оновленні матеріально-технічної бази та ускладнює запровадження інноваційних інструментів у роботі ДЕІ та її територіальних органів.

Таблиця 3.1 – Фінансування діяльності ДЕІ України

№	Назва бюджетної програми	Річні обсяги видатків, млн. грн.			Відхилення 2013 р. до 2012 р.		Відхилення 2014 р. до 2013 р.	
		2012	2013	2014	млн.грн. (+/-)	Відносне %	млн.грн. (+/-)	Відносне %
1	Керівництво та управління у галузі екологічного контролю	145,7	147,2	146,4	1,8	101	-0,8	99
2	Зміцнення матеріально-технічної бази і методологічне забезпечення ДЕІ	40	30	27,2	-10	75	-2,8	90

Така тенденція дещо протирічить Порядку спрямування бюджетних коштів для зміцнення матеріально-технічної бази і методологічного забезпечення Державної екологічної інспекції та її територіальних органів, встановленому Постановою КМУ від 27.07.2011 р. №808 [35].

Відповідно до порядку такі кошти спрямовуються на:

- зміцнення матеріально-технічної бази Держекоінспекції та її територіальних органів;
- розроблення екологічних стандартів і нормативів;
- проведення наукових досліджень;
- проведення науково-технічних конференцій і семінарів, організацію виставок та інших заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища, видання поліграфічної продукції з питань екології;
- обслуговування функціонування автоматизованих геоінформаційних систем, приладів Держекоінспекції та її територіальних органів.

• Системний брак фінансування позначається на низькому рівні технічного забезпечення підрозділів інспекції сучасними приладами вимірювання, наявністю, нових, більш сучасних інформаційних систем та програмного забезпечення. Така тенденція є більш характерною для підрозділів територіальних органів ДЕІ.

• Відмічається незадоволення населення діяльністю роботи органів ДЕІ з приводу проведення позапланових заходів контролю на підставі звернень, та скарг громадян, або громадських об'єднань про порушення певними суб'єктами господарювання вимог законодавства. Зокрема, вказується, що організація таких заходів відбувається в строки, які не відповідають оперативності проведення перевірки.

• Основним завданням ДЕІ та її територіальних органів є запобігання правопорушенням, а у випадку їх скоєння – невідворотності покарання винних осіб. Однак, умови забезпечення відповідальності осіб за вчинені адміністративні правопорушення сьогодні характеризуються низькою мотивацією порушників, що пов'язано із дисбалансом між фактично

заподіяною шкодою природним ресурсам та розмірами встановлених штрафів, виначеними КУАП. Так, розміри штрафів за скоєння порушень настільки незначні, що не спонукають порушників до не скоєння порушень у майбутньому[36].

- В даний час продовжує діяти мораторій на проведення перевірок бізнесу контролюючими державними органами (в т.ч. і ДЕІ), встановлений статтею 31 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік», що певним чином унеможливило здійснення державного нагляду у сфері охорони навколишнього природного середовища та ініціює виникнення ризиків щодо можливості недодержання суб'єктами господарювання вимог екологічного законодавства.

- Відмічаються наявні непоодинокі випадки скарг з боку громадян та громадських природоохоронних організацій на недбале ставлення працівників ДЕІ до своїх обов'язків при зверненнях громадян та наданням хибної інформації у відповідь на інформаційні запити, або ігноруванні такого запиту взагалі. Викликає суттєві зауваження і тенденція щодо встановлення вимог надмірної формалізації таких запитів з боку посадових осіб.

- Також зауваження стосуються і темпів оприлюднення інформації на інтернет-ресурсах органів ДЕІ. Так, наприклад, при написанні даної дипломної роботи відмічено, що деяка інформація, що могла б бути використана в дослідженні, на офіційному інтернет ресурсі ДЕІ не оновлювалась за деякими питаннями вже майже півроку.

- Наявними є випадки зловживань службовим становищем посадових осіб ДЕІ та її територіальних органів та, пов'язані з ними випадки скоєння корупційних дій.

- Нажаль невжиття заходів щодо виявлення правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності посадовими особами інспекції, а іноді нехтування своїми посадовими обов'язками певним чином визначається низьким рівнем мотивації, пов'язаним із незадовільними умовами оплати праці.

Як недоліки роботи територіальних органів у сфері інструментально-лабораторного контролю, зокрема, у 2013 році слід відмітити наступні[33]:

- Державна екологічна інспекція у Київській області, через чергову зміну місця розташування відділу інструментально-лабораторного контролю, втратила чинність свідоцтва про атестацію. Загалом, інструментально-лабораторний контроль на території Київської області не ведеться з початку 2012 року.

- Державною екологічною інспекцією у Луганській області з 2011 року не проводиться контроль ґрунтів, хоч необхідна приладова та методична база є в наявності.

Перспективи подальшого функціонування органів ДЕІ безпосередньо пов'язані із усуненням означених вище недоліків та системних проблем в роботі інспекції.

➤ Так, вирішення питань із фінансування заходів, спрямованих на задоволення матеріально-технічного забезпечення для належного виконання покладених на ДЕІ завдань пов'язано із чіткою реалізацією положень чинних нормативних документів, недопущення подвійного їх тлумачення, зокрема чіткого дотримання всіх пунктів Постанови КМУ від 27.07.2011 р. №808 щодо порядку використання коштів передбачених у державному бюджеті для зміцнення матеріально-технічної бази і методологічного забезпечення Державної екологічної інспекції та її територіальних органів. Потребують також уваги до впровадження заходи, щодо зміцнення фінансової стрійкості органів державної виконавчої влади, з метою виконання покладених на них обов'язків (в т.ч. за бюджетною програмою "Зміцнення матеріально-технічної бази і методологічне забезпечення Державної екологічної інспекції та її територіальних органів).

➤ Нагальної уваги та вирішення потребують питання низького рівня технічного забезпечення підрозділів інспекції сучасними приладами вимірювання, наявністю, нових, більш сучасних інформаційних систем та програмного забезпечення, які є ефективними та відповідають сучасним

європейським вимогам. Особливої уваги потребує технічне забезпечення та оснащення новими приладами та засобами, програмним забезпеченням відділів екологічного контролю в пунктах пропуску на держкордоні, в зоні діяльності митниць.

Так, потрібним є швидке впровадження інформаційної системи збору та обробки інформації щодо впливу суб'єктів господарювання на природне середовище та використання природних ресурсів.

Питання виділення коштів на закупівлю нового обладнання приладів інструментально-лабораторного контролю, інформаційних систем повинне набути пріоритетності.

➤ Для забезпечення відповідальності осіб за вчинені адміністративні правопорушення у галузі охорони навколишнього природного середовища, усунення дисбалансу між фактично заподіяною шкодою природним ресурсам та розмірами встановлених штрафів, визначеними КУАП, доцільним є внесення відповідних змін до цього кодексу щодо посилення відповідальності за порушення вимог природоохоронного законодавства.

➤ На державному рівні потребує вирішення питання щодо доцільності подальшого подовження дії мораторію на проведення перевірок бізнесу контролюючими державними органами. Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод громадян у частині забезпечення належного рівня охорони довкілля та екологічної безпеки при прийнятті рішення за цим питанням має бути пріоритетним.

➤ Уваги потребує також підвищення рівня правового врегулювання контрольної діяльності ДЕІ та її територіальних органів, що пов'язано із вдосконаленням нормативно-правових документів регламентуючих діяльність ДЕІ, зокрема внесення змін та поправок до методик розрахунків збитків, процедури проведення самих перевірок. Так, протягом останніх двох років ДЕІ відрегульовані питання щодо розроблення методики для розрахунків маси викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря внаслідок несанкціонованого спалювання відходів різного походження, поживних

залишків та іншої рослинності, вдосконалення та внесення поправок до Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства та методика (такси) нарахування збитків внаслідок шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями[33].

Велике значення в цьому сенсі має власна регуляторна діяльність ДЕІ. Так, протягом тільки останнього року затверджено 14 проектів регуляторних актів із вдосконалення чинних нормативних документів Уряду та міністерств. Здійснюється робота щодо аналізу регуляторного впливу, змін до цих документів.

Вище означене відповідає певним чином вимогам Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 № 2818-VI [37] (Розділ Інструменти реалізації національної екологічної політики) в питаннях зміцнення інституціональної спроможності системи державного екологічного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства а саме:

- вдосконалення нормативно-правової бази щодо здійснення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки;

- здійснення комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня відповідальності суб'єктів господарювання за виконанням вимог природоохоронного законодавства;

- перегляд існуючої організаційної структури і розподілу повноважень територіальних органів Державної екологічної інспекції України.

Зокрема щодо останнього, постають питання щодо подальшої оптимізації структури ДЕІ та її територіальних органів. Зокрема, нещодавно (березень 2015 року) міністром екології на прес-конференції висловлена думка, щодо намірів скасування ДЕІ взагалі та створення екологічної поліції.

➤ Потрібним є вирішення питань щодо підвищення рівня уваги з боку працівників ДЕІ при зверненнях громадян, громадських природоохоронних організацій та наданні відповіді на відповідь на інформаційні запити.

В цьому сенсі, чітко мають бути дотримані положення Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та принципи доступу до інформації, що знаходиться у розпорядженні органів державної влади, положень Закону України «Про інформацію» щодо того, що кожен запит на інформацію повинен бути розглянутий у визначений термін, а у випадку відмови у наданні, повинні бути чітко пояснені обґрунтовані причини. Вирішення потребують питання щодо уникнення надмірної формалізації таких запитів.

➤ Необхідним є підвищення взаємодії громадських природоохоронних організацій та органів ДЕІ. Цікавою в цьому сенсі є інформація щодо розробки електронної системи інформаційної (міжвідомчої) взаємодії професійних екологів myECO та громадських природоохоронних об'єднань. Станом на кінець 2014 року система та електронні інструменти, зокрема, рекомендовані до використання державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища, наприклад, програмно – технічний комплекс Розрахунок екоінспектора v.1.0a вже працюють в тестовому режимі в пвдрозділах 8 територіальних органів ДЕІ України.

Існують думки щодо посилення ролі громадських інспекторів (зокрема розширення їх повноважень) при здійсненні контролюючих заходів громадського екологічного контролю.

➤ Потребують вирішення питання щодо всебічного оприлюднення та підвищення темпів оновлення інформації на інтернет-ресурсах органів ДЕІ, більш тісної взаємодії та співпраці цих органів із ЗМІ.

➤ Необхідними вважаються і заходи з попередження зловживань службовим становищем посадових осіб ДЕІ та її територіальних органів та, пов'язаних з ними випадків скоєння корупційних дій.

Так, останнім часом діяльність Уряду та Верховної Ради спрямовані на посилення боротьби із проявами корупції, зокрема через посилення відповідальності за факти скоєння корупційних дій, оприлюднення інформації про посадових осіб, щодо яких відмічаються такі факти та інше.

Не останню роль в цій сфері відіграють питання підвищення мотивації посадових осіб до виконання своїх службових обов'язків, зміцнення матеріального забезпечення, поліпшення умов оплати праці працівників ДЕІ та її територіальних органів.

➤ Важливе в стратегічному сенсі значення для перспектив подальшого розвитку діяльності ДЕІ має співпраця з європейськими владними та неурядовими організаціями, отримання європейського та міжнародного досвіду в сфері реалізації заходів екологічного контролю.

Діяльність в цій сфері пов'язується із:

- організацією і проведенням семінарів щодо ознайомлення із законодавством Європейського союзу в питаннях здійснення екологічного контролю, методиками проведення такого контролю в країнах ЄС, гапроведенням тренінгів щодо протидії екологічним правопорушенням, на основі передового європейського досвіду;

- проведення семінарів та тренінгів з безпеки (у т.ч. екологічної) на державних кордонах, курсів з реагування, координації дій на екологічно небезпечні фактори, при виникненні небезпечних ситуацій;

- наданням фінансової та навчально-методичної допомоги щодо технічного та методичного забезпечення приладам вимірювань при здійсненні заходів екологічного контролю в підрозділах ДЕІ, пунктах екологічного контролю на кордоні, проведення інструментально-лабораторних вимірів параметрів навколишнього середовища тощо.

Так, за останні роки за сприяння Посольства США в Україні фахівці ДЕІ беруть участь у міжнародному навчальному курсі з безпеки кордонів. МАГАТЕ проведено 4 Національні учбові курси по виявленню, реагуванню і координації дій при виявленні радіоактивних джерел. ОБСЄ проведено 4

зустрічі щодо організації і проведення тренінгів щодо протидії екологічним правопорушенням та організації навчального центру в Держекоінспекції України. За ініціативи Європейської Комісії TAIEХ проведено семінар по темі "Ознайомлення із законодавством Європейського союзу з регулювання радіаційної безпеки, здійснення радіологічного та екологічного моніторингу на митних територіях".

➤ Загалом широкого застосування мають набути процеси адаптації (гармонізації) законодавства України до законодавства ЄС, у т.ч. щодо здійснення екологічного контролю.

Співробітництво у сфері навколишнього середовища розглядається як один із пріоритетних напрямків у відносинах між Україною і Європейським Союзом.

Головним документом, що визначає основи співпраці України та Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища, є Угода про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами і Україною, підписана у 1994 році. В Угоді, зокрема, говориться, що Сторони «розвивають та зміцнюють співробітництво між ними в галузі охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я», (ст. 63 (1)[38].

Метою такого співробітництва є боротьба з погіршенням стану навколишнього середовища. Співробітництво здійснюється шляхом планування заходів з подолання наслідків катастроф та інших надзвичайних ситуацій; обміну інформацією та експертами; проведення спільної дослідницької діяльності; удосконалення законодавства в напрямку стандартів Співтовариства; співробітництва на регіональному та міжнародному рівнях; розробки стратегії, зокрема щодо глобальних кліматичних проблем з метою досягнення сталого розвитку; дослідження впливу на навколишнє середовище.

Створено ряд двосторонніх інституцій, що забезпечують базу для прийняття подальших відповідних рішень. Наприклад, Рада із співробітництва на міністерському рівні (представники: Головуючий в ЄС, Європейська

Комісія, Верховний представник ЄС, уряд України), Комітет із співробітництва (рівень вищих державних службовців під головуванням, по черзі, Європейської Комісії та української сторони), підкомітети (рівень експертів)[38].

Політичний діалог ведеться шляхом щорічних самітів, засідань Ради із співробітництва та засідань міністрів та вищих урядовців в форматі Трійки.

Співпраця також відбувається в рамках Підкомітетів з питань транспорту та енергетики, співробітництва у цивільному та ядерному секторі, охорони довкілля, освіти, навчання і технологій.

Одним із важливих елементів інтеграції України в ЄС є приведення законодавства України у відповідність до стандартів права ЄС.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу полягає у поетапному прийнятті та впровадженні нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства Європейського Союзу[38].

Так, потребують адаптації: свобода доступу до екологічної інформації, оцінка впливу на довкілля, захист атмосферного повітря, озон та інші хімічні речовини, якість води, збереження природи, захист від шумового забруднення, хімічна продукція, біотехнології й генетичне модифіковані організми, відходи, навколишнє середовище та промисловість, захист від радіації, енергозбереження.

В Україні у сфері адаптації створені та діють спеціальні органи, наприклад Державна Рада з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, Національна Рада з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, Міжвідомча координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

ЄС підтримує адаптацію законодавства України шляхом надання технічної допомоги ЄС, зокрема через заснований у рамках програми Tacis Українсько-європейський консультативний центр із питань законодавства та через низку інших проектів, включаючи «Правові студії» та «Управління

стандартами у сфері охорони навколишнього середовища на підприємствах»[38].

Зрозуміло, що процес адаптації є нелегким завданням для України. Адже, незважаючи на розробку механізму адаптації, визначення її основних етапів та методів, існує і ряд проблем, що полягають, зокрема, у чіткому визначенні термінів, що використовуються, та правильному їх перекладі, виділенні питань, які потребують адаптації, у відсутності достатньої кількості спеціалістів у сфері європейського права та інш.

ВИСНОВКИ

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» в розділі VIII визначає, що завдання контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища полягають у забезпеченні додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами.

Закон визначає, що такий контроль має поділ на державний та громадський.

Державний контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, яким виступає Державна екологічна інспекція України.

Державна екологічна інспекція України була створена відповідною Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.1993 р. №641 і діяла та той час у складі Міністерства охорони навколишнього природного середовища України. Постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.1993 р. №925 було затверджене перше Положення про Державну екологічну інспекцію Міністерства охорони навколишнього природного середовища України (Мінприроди).

Реорганізації Мінприроди, як і багатьох органів державної виконавчої влади протягом 90-х років – початку 2000-х років призвели до декількох послідовних перезатверджень Положення про Держекоінспекцію, кожне з яких дещо змінювало завдання органів Держекоінсекції, формувало її структуру та підпорядкування.

Зміна конституційного устрою в країні на початку 2010-х років, перехід до президентсько-парламентської моделі держави, і пов'язане із цим посилення ролі Президента України охарактеризували початок наступного, сучасного етапу розвитку Держекоінспекції.

Адміністративну реформу органів державної влади ініціювало прийняття Указу Президента України від 9.12.2010 р. № 1085 "Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади", згідно якого Держекоінспекція у складі Мінприроди була ліквідована.

Натомість, Указом Президента України від 13.04.2011 р. №454/2011 було затверджено чергове і на даний час останнє Положення про Державну екологічну інспекцію України.

Згідно із Положенням Державна екологічна інспекція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів України.

Держекоінспекція України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для забезпечення реалізації державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Згідно діючого Положення, основними завданнями Держекоінспекції України є:

- внесення Міністрові екології пропозицій щодо формування державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;

- реалізація державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів;

додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду; за екологічною та радіаційною безпекою (у тому числі у пунктах пропуску через державний кордон і в зоні діяльності митниць призначення та відправлення) під час імпорту, експорту та транзиту вантажів і транспортних засобів; біологічною і генетичною безпекою щодо біологічних об'єктів природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів (ГМО) у відкритій системі; поведженням з відходами (крім поведження з радіоактивними відходами) і небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами;

- інші завдання, визначені законами України та покладені на неї Президентом України.

Відповідно до своїх повноважень Держекоінспекція в процесі виконання своїх функціональних обов'язків забезпечує можливість і невідворотність притягнення до дисциплінарної, адміністративної, цивільної і кримінальної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища; призначає громадських інспекторів з охорони довкілля, визначає та координує їх роботу; забезпечує інформування громадськості про реалізацію державної політики у галузі екологічного контролю; формує державне замовлення на підготовку фахівців у відповідній сфері тощо.

Держекоінспекція України здійснює свої повноваження безпосередньо та через свої територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, морські екологічні інспекції (Азовська, Азово-Чорноморська, Північно-Західного регіону Чорного моря). Склад територіальних органів Держекоінспекції встановлений Постановою КМУ від 14.09.2011 р. №995.

Держекоінспекцію України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра, та звільняє з посади Президент України.

Голова Держекоінспекції України за посадою є Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища і має двох заступників.

Гранична чисельність державних службовців та працівників Держекоінспекції України затверджується Кабінетом Міністрів України. Так, Постановою КМУ від 14 листопада 2011 р. № 1184 встановлено граничний штат працівників Держекоінспекції у кількості 2724 особи. Структура апарату Держекоінспекції України затверджується Головою Держекоінспекції України за погодженням із Міністром екології.

Відповідно до Положення про Держекоінспекцію (надалі ДЕІ) діяльність Держекоінспекції України здійснюється відповідно до вимог положень Конституції та законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Мінприроди, інших актів законодавства України, доручень Президента України і Міністра екології, а також згідно із власним Положенням.

Визначальними з точки зору встановлення засад, загальних принципів та механізмів здійснення державного екологічного контролю є Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р., «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р.

Останній Закон визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю).

Законом також встановлюється поняття заходів державного нагляду (контролю), як планових та позапланових заходів, які здійснюються шляхом проведення перевірок, ревізій, оглядів, обстежень та інших дій.

Важливими з точки зору забезпечення діяльності з проведення державного екологічного контролю також є:

- Постанова КМУ від 19.03.2008 р. №212 «Про затвердження критеріїв розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю)», яка визначає такі критерії та періодичність проведення планових заходів контролю;

- Наказ Мінприроди від 10.09.2008 р. №464 «Про затвердження Порядку організації та проведення перевірок суб'єктів господарювання щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства», згідно якого визначено процедуру проведення перевірок з питань здійснення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища та оформлення їх результатів.

Виконання обов'язків, покладених на територіальні органи ДЕІ здійснюється згідно відповідних Положень, затверджених Наказом Мінприроди від 04.11.2011 р. № 429.

Перелік основних питань, що розглядаються в ході здійснення перевірок органами ДЕІ затверджено Наказом Мінприроди України «Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)» від 4.03.2008 р. №108.

Діяльність роботи ДЕІ в межах своїх функціональних обов'язків пов'язана також із координацією та організацією процесу громадського екологічного контролю, який здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля, відповідно до Наказу Мінприроди «Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля» від 27.02.2002 р. №88.

Діяльність органів ДЕІ, пов'язана із здійсненням екологічного контролю на пунктах пропуску через державний кордон і в зоні діяльності митниць призначення та відправлення регулюється положеннями Наказу Мінекобезпеки України «Про затвердження Положення про екологічний контроль у пунктах

пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць» від 08.09.1999 р. №204.

Так, згідно останнього, екологічний контроль на пунктах пропуску здійснюється за: транспортними засобами, у тому числі автомобілями, літаками, судами, військовими кораблями, паромами та іншими плавучими засобами; вантажами, що містять промислову сировину, відходи виробництва, хімічні сполуки, токсичні хімічні, радіоактивні та інші небезпечні для навколишнього природного середовища і здоров'я людей речовини; засобами захисту рослин, стимуляторів їх росту, добрив; усіма видами диких тварин, водних живих ресурсів і рослин, зоологічних, ботанічних, мінералогічних колекцій, мисливських трофеїв.

Безпосередній екологічний контроль вантажів включає три види контролю : оглядовий; радіаційний; хіміко-аналітичний (при потребі).

У випадках виявлення порушень вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища та виникнення підстав притягнення до відповідальності, ДЕІ керується положеннями, зокрема, Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУАП) [16] – у випадку притягнення до адміністративної відповідальності, Кримінального Кодексу України від 05.04.2001 № 2341-III [19] - у випадку притягнення до кримінальної відповідальності, Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [20] - у випадку притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Порядок притягнення до адміністративної відповідальності за порушення, виявленні в ході планових або позапланових перевірок, визначається зазначеним вище Наказом Мінприроди України «Про затвердження Інструкції з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення» від 05.07.2004 № 264.

Визначення порядку та розмірів відшкодування збитків, спричинених порушенням екологічного законодавства у випадку виникнення майнової відповідальності, визначається положеннями низки нормативно-правових

документів, зокрема, Постанови КМУ «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» від 24 липня 2013 р. № 541, Постанови КМУ «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів» від 8.04.1999р. № 559, Наказу Мінприроди України «Про затвердження методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» від 10.12.2008р. №639, Наказу Мінприроди України «Про затвердження методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів» від 20.07.2009 р. № 389, Наказу Мінекобезпеки України «Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України»затвердженого від 26.10.95 № 116 [18] та іншими.

Згідно із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», може бути застосований такий вид санкцій, як обмеження або тимчасова заборона (зупинення) виробничої діяльності окремих промислових установок, цехів, підприємств, організацій і установ, експлуатація яких здійснюється при систематичному перевищенні лімітів використання природних ресурсів, порушення екологічних нормативів і стандартів, а також вимог екологічної безпеки. ДЕІ також вносить обов'язкові для розгляду і виконання приписи та подання про припинення дії або анулювання дозволів на спеціальне використання природних ресурсів, викиди, скиди.

Аналіз діяльності ДЕІ за останні декілька років (протягом 2011 – 2014 рр.) вказує на те, що кількість перевірок органами ДЕІ протягом року знаходиться в межах – 80 – 90 тис. (за виключенням 2014 року, з якого діє мораторій на планові перевірки), складання протоколів по цих перевірках відбувається майже у 90% випадків.

Сума накладених адмінштрафів складає від 8,429 тис. грн. у 2014 р. до 17,6 млн. грн. у 2012 році. Загальна сума розрахованих збитків заподіяних державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства за останні роки становить від 1,951 млрд. гривень у 2011 році до 1,74 млн. грн. у 2014 році.

В той же час зменшилась кількість переданих до прокуратури - 453 і порушених кримінальних справ – 455 за 2012 рік проти 376 та 300 у 2014 році відповідно.

Екологічний та радіологічний контроль здійснюється на 293 постах екологічного контролю у пунктах пропуску через державний кордон України та в зоні діяльності митниць призначення і відправлення.

Протягом 2012 року здійснено екологічний контроль 72,5 млн. тонн вантажів, радіологічний контроль 261,5 млн. тонн вантажів та 2 млн. одиниць транспортних засобів.

За 2013 рік здійснено екологічний контроль 24,8 мільйонів тонн вантажів, радіологічний контроль 295 мільйонів тонн вантажів та перевірено 2,1 мільйона одиниць автотранспортних засобів.

Діяльність суб'єктів господарювання з метою припинення негативного впливу на навколишнє природне середовище при здійсненні виробничої діяльності обмежувалася/призупинялася (до усунення виявлених недоліків та порушень) у 2791 випадку у 2012 році проти 222 випадків у 2014 році.

Аналізуючи напрямки і обсяги роботи ДЕІ України та її територіальних органів за останні декілька років, не можна виділити і притаманні діяльності інспекції недоліки існуючі системні проблеми.

Якщо говорити загально, то проблеми діяльності ДЕІ пов'язуються із низьким рівнем фінансування заходів із забезпечення діяльності інспекції, скаргами на невжиття заходів щодо виявлення правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності, випадками низького стану організації проведення контрольних операцій з вантажами і транспортними засобами в пунктах пропуску через держкордон, незабезпечення належного контролю за

інспекційною діяльністю держінспекторів відповідними посадовими особами, наявністю випадків зловживань службовим становищем посадових осіб інспекції та випадків скоєння корупційних дій тощо.

В більш конкретному сенсі недоліки та проблеми діяльності ДЕІ та її територіальних органів в даний час характеризуються:

- недостатністю фінансування заходів, спрямованих на задоволення матеріально-технічного забезпечення для належного виконання покладених на ДЕІ завдань;

- системний брак фінансування позначається на низькому рівні технічного забезпечення підрозділів інспекції сучасними приладами вимірювання, наявністю, нових, більш сучасних інформаційних систем та програмного забезпечення;

- відмічається незадоволення населення діяльністю роботи органів ДЕІ з приводу проведення позапланових заходів контролю на підставі звернень, та скарг громадян, або громадських об'єднань про порушення певними суб'єктами господарювання вимог законодавства. Зокрема, вказується, що організація таких заходів відбувається в строки, які не відповідають оперативності проведення перевірки;

- основним завданням ДЕІ та її територіальних органів є запобігання правопорушенням, а у випадку їх скоєння – невідворотності покарання винних осіб. Однак, умови забезпечення відповідальності осіб за вчинені адміністративні правопорушення сьогодні характеризуються низькою мотивацією порушників, що пов'язано із дисбалансом між фактично заподіяною шкодою природним ресурсам та розмірами встановлених штрафів, виначеними КУАП. Так, розміри штрафів за скоєння порушень настільки незначні, що не спонукають порушників до не скоєння порушень у майбутньому;

- в даний час продовжує діяти мораторій на проведення перевірок бізнесу контролюючими державними органами (в т.ч. і ДЕІ), встановлений статтею 31 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний

бюджет України на 2014 рік», що певним чином унеможливило здійснення державного нагляду у сфері охорони навколишнього природного середовища та ініціює виникнення ризиків щодо можливості недодержання суб'єктами господарювання вимог екологічного законодавства;

- відмічаються наявні непоодинокі випадки скарг з боку громадян та громадських природоохоронних організацій на недбале ставлення працівників ДЕІ до своїх обов'язків при зверненнях громадян та наданням хибної інформації у відповідь на інформаційні запити, або ігноруванні такого запиту взагалі. Викликає суттєві зауваження і тенденція щодо встановлення вимог надмірної формалізації таких запитів з боку посадових осіб;

- також зауваження стосуються і темпів оприлюднення інформації на інтернет-ресурсах органів ДЕІ. Так, наприклад, при написанні даної дипломної роботи відмічено, що деяка інформація, що могла б бути використана в дослідженні, на офіційному інтернет-ресурсі ДЕІ не оновлювалась за деякими питаннями вже майже півроку;

- наявними є випадки зловживань службовим становищем посадових осіб ДЕІ та її територіальних органів та, пов'язані з ними випадки скоєння корупційних дій;

- невжиття заходів щодо виявлення правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності посадовими особами інспекції, а іноді нехтування своїми посадовими обов'язками певним чином визначається низьким рівнем мотивації, пов'язаним із незадовільними умовами оплати праці.

Перспективи подальшого функціонування органів ДЕІ безпосередньо пов'язані із усуненням означених вище недоліків та системних проблем в роботі інспекції.

- Так, вирішення питань із фінансування заходів, спрямованих на задоволення матеріально-технічного забезпечення для належного виконання покладених на ДЕІ завдань пов'язано із чіткою реалізацією положень чинних нормативних документів, недопущення подвійного їх тлумачення, зокрема

чіткого дотримання всіх пунктів Постанови КМУ від 27.07.2011 р. №808 щодо порядку використання коштів передбачених у державному бюджеті для зміцнення матеріально-технічної бази і методологічного забезпечення Державної екологічної інспекції та її територіальних органів. Потребують також уваги до впровадження заходи, щодо зміцнення фінансової стійкості органів державної виконавчої влади, з метою виконання покладених на них обов'язків (в т.ч. за бюджетною програмою "Зміцнення матеріально-технічної бази і методологічне забезпечення Державної екологічної інспекції та її територіальних органів).

➤ Нагальної уваги та вирішення потребують питання низького рівня технічного забезпечення підрозділів інспекції сучасними приладами вимірювання, наявністю, нових, більш сучасних інформаційних систем та програмного забезпечення, які є ефективними та відповідають сучасним європейським вимогам. Особливої уваги потребує технічне забезпечення та оснащення новими приладами та засобами (в першу чергу інструментально-лабораторного контролю), програмним забезпеченням відділів екологічного контролю в пунктах пропуску на держкордоні, в зоні діяльності митниць.

Потрібним є швидке впровадження інформаційної системи збору та обробки інформації щодо впливу суб'єктів господарювання на природне середовище та використання природних ресурсів.

➤ Для забезпечення відповідальності осіб за вчинені адміністративні правопорушення у галузі охорони навколишнього природного середовища, усунення дисбалансу між фактично заподіяною шкодою природним ресурсам та розмірами встановлених штрафів, визначеними КУАП, доцільним є внесення відповідних змін до цього кодексу щодо посилення відповідальності за порушення вимог природоохоронного законодавства.

➤ На державному рівні потребує вирішення питання щодо доцільності подальшого подовження дії мораторію на проведення перевірок бізнесу контролюючими державними органами. Забезпечення дотримання конституційних прав і свобод громадян у частині забезпечення належного

рівня охорони довкілля та екологічної безпеки при прийнятті рішення за цим питанням має бути пріоритетним.

➤ Уваги потребує також підвищення рівня правового врегулювання контрольної діяльності ДЕІ та її територіальних органів, що пов'язано із вдосконаленням нормативно-правових документів регламентуючих діяльність ДЕІ, зокрема внесення змін та поправок до методик розрахунків збитків, процедури проведення самих перевірок.

Велике значення в цьому сенсі має власна регуляторна діяльність ДЕІ. Так, протягом тільки осаннього року затверджено 14 проектів регуляторних актів із вдосконалення чинних нормативних документів Уряду та міністерств. Здійснюється робота щодо аналізу регуляторного впливу, змін до цих документів. Постають питання щодо подальшої оптимізації структури ДЕІ та її територіальних органів.

➤ Необхідним є підвищення взаємодії громадських природоохоронних організацій та органів ДЕІ. Цікавою в цьому сенсі є інформація щодо розробки електронної системи інформаційної (міжвідомчої) взаємодії професійних екологів туЕСО та громадських природоохоронних об'єднань.

Існують думки щодо посилення ролі громадських інспекторів (зокрема розширення їх повноважень) при здійсненні контролюючих заходів громадського екологічного контролю.

➤ Потребують вирішення питання щодо всебічного оприлюднення та підвищення темпів оновлення інформації на інтернет-ресурсах органів ДЕІ, більш тісної взаємодії та співпраці цих органів із ЗМІ.

➤ Необхідними вважаються і заходи з попередження зловживань службовим становищем посадових осіб ДЕІ та її територіальних органів та, пов'язаних з ними випадків скоєння корупційних дій.

Не останню роль в цій сфері відіграють питання підвищення мотивації посадових осіб до виконання своїх службових обов'язків, зміцнення матеріального забезпечення, поліпшення умов оплати праці працівників ДЕІ та її територіальних органів.

➤ Важливе в стратегічному сенсі значення для перспектив подальшого розвитку діяльності ДЕІ має співпраця з європейськими владними та неурядовими організаціями, отримання європейського та міжнародного досвіду в сфері реалізації заходів екологічного контролю.

Діяльність в цій сфері пов'язується із:

- організацією і проведенням семінарів щодо ознайомлення із законодавством Європейського союзу в питаннях здійснення екологічного контролю, методиками проведення такого контролю в країнах ЄС, проведенням тренінгів щодо протидії екологічним правопорушенням, на основі передового європейського досвіду;

- проведення семінарів та тренінгів з безпеки (у т.ч. екологічної) на державних кордонах, курсів з реагування, координації дій на екологічно небезпечні фактори, при виникненні небезпечних ситуацій;

- наданням фінансової та навчально-методичної допомоги щодо технічного та методичного забезпечення приладам вимірювань при здійсненні заходів екологічного контролю в підрозділах ДЕІ, пунктах екологічного контролю на кордоні, проведення інструментально-лабораторних вимірів параметрів навколишнього середовища тощо.

➤ Загалом широкого застосування мають набути процеси адаптації (гармонізації) законодавства України до законодавства ЄС, у т.ч. щодо здійснення екологічного контролю.

Співробітництво у сфері навколишнього середовища розглядається як один із пріоритетних напрямків у відносинах між Україною і Європейським Союзом.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення Державної екологічної інспекції Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 13.08.1993 р. №641
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію Міністерства охорони навколишнього природного середовища України» від 12.11.1993 р. №925
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України» від 2.03.1998 р. № 244
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Дежекоінспекцію України» від 17.11.2001 р. №1520
6. Указ Президента України «Положення про Державну екологічну інспекцію України» від 13.04.2011 р. №454/2011
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Склад територіальних органів Держекоінспекції України» від 14.09.2011 р. №995
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження граничної чисельності працівників територіальних органів центральних органів виконавчої влади» від 14.11.2011 р. № 1184
9. Результати роботи Державної екологічної інспекції та її територіальних органів за за 2012 рік. Узагальнюючий звіт. Матеріали Державної екологічної інспекції України. К., 2013. – 24 с.
10. Наказ Мінприроди «Про затвердження положень про територіальні органи Держекоінспекції України» від 04.11.2011 р. № 429

11. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. № 877-V
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю)» від 19.03.2008 р. №212
13. Наказ Мінприроди «Про затвердження Порядку організації та проведення перевірок суб'єктів господарювання щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства» від 10.09.2008 р. №464
14. Закон України "Про державну таємницю" від 21.01.1994 р. № 3855-XII
15. Наказ Мінекоресурсів України «Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів" від 31.03.2003 р. № 56/м
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X
17. Наказ Мінприроди України "Про затвердження Інструкції з оформлення Держекоінспекцією України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення" від 05.07.2004 р. № 264
18. Наказ Мінекобезпеки України «Про затвердження Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України» 26.10.1995 р. № 116
19. Кримінальний Кодекс України від від 05.04.2001 р. № 2341-III
20. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII

21. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» від 24.07.2013 р. № 541
22. Постанова Кабінету Міністрів України «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів» від 8.04.1999 р. № 559
23. Наказ Мінприроди України «Про затвердження методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» від 10.12.2008 р. №639
24. Наказ Мінприроди України «Про затвердження методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів» від 20.07.2009 р. № 389
25. Наказ Мінприроди України «Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)» від 4.03.2008 р. №108
26. Наказ Мінекобезпеки України «Про затвердження Положення про екологічний контроль у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць» від 08.09.1999 р. №204
27. Наказ Мінприроди «Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля» від 27.02.2002 р. №88
28. Коренчук А.М., Солодкий В.Д. Збірник методичних рекомендацій про державний контроль за дотриманням вимог природоохоронного законодавства, Ч., Зелена Буковина, 2006. – 248 с.
29. Солодкий В.Д., Сівак В.К., Масікевич Ю.Г. та ін. Природоохоронне інспектування. Ч., Зелена Буковина, 2005. – 288 с.
30. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України «Про затвердження форми квитанції та

інструкції щодо її застосування при стягненні штрафів (готівкою) на місці скоєння адміністративних правопорушень в галузі охорони навколишнього природного середовища» від 09.10.1997 р. № 162

31. Результати роботи Державної екологічної інспекції та її територіальних органів за за 2011 рік. Узагальнюючий звіт. Матеріали Державної екологічної інспекції України. К., 2012.
32. Результати здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища за 2013 рік. Узагальнюючий звіт. Матеріали Державної екологічної інспекції України. К., 2014.
33. Результати здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища за 2014 рік. Узагальнюючий звіт. Матеріали Державної екологічної інспекції України. К., 2015.
34. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» від 31.07.2014 р. № 1622-VII
35. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку спрямування бюджетних коштів для зміцнення матеріально-технічної бази і методологічного забезпечення Державної екологічної інспекції та її територіальних органів» від 27.07.2011 р. №808
36. Стоцька Л.А. Деякі питання діяльності Державної екологічної інспекції України. / Стоцька Л.А. // Збірка «Державне управління». №2, 2014. – с.25 – 32
37. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 р. № 2818-VI
38. Микієвич М.М. Європейське право навколишнього середовища. / Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. // - Львів, 2004 – 256 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 - Перелік основних нормативно-правових актів з питань діяльності Державної екологічної інспекції України

Назва документу	Дата прийняття
Закони України	
«Про охорону навколишнього природного середовища»	26.06.1991 р.
«Про соновні засади державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності»	05.04.2007 р.
«Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року»	21.12.2010 р.
«Про природно-заповідний фонд України»	16.06.1992 р.
«Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки»	21.09.2000 р.
«Про екологічну експертизу»	09.02.1995 р.
«Про екологічний аудит»	24.06.2004 р.
«Про екологічну мережу України»	24.06.2004 р.
«Про Червону книгу України»	7.02.2002 р.
"Про тваринний світ"	13.12.2001 р.
"Про рослинний світ"	9.04.1999 р.
Земельний Кодекс України	25.10.2001 р.
«Про охорону земель»	19.06.2003 р.
«Про землеустрій»	22.05.2003 р.
«Про виключну (морську) економічну зону України»	16.05.1995 р.
«Про державний контроль за використанням та охороною земель»	19.06.2003 р.
«Про Державний земельний кадастр»	07.07.2011 р.
Водний Кодекс України	06.06.1995 р.
Лісовий кодекси України	21.01.1994 р.
«Про охорону атмосферного повітря»	16.10.1992 р.
«Про відходи»	05.03.1998 р.
«Про пестициди і агрохімікати»	03.02.1995 р.
«Про металобрухт»	05.05.1999 р.
Кодекс України про адміністративні правопорушення	12.07.1984 р.
Кримінальний кодекс України	05.04.2001 р.
Укази Президента	
«Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»	09.12.2010 р. №1085/2010
«Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України»	13.04.2011 р. №452/2011
«Положення про Державну екологічну інспекцію України»	13.04.2011 р. №454/2011
Постанови Кабінету Міністрів	
«Про створення Державної екологічної інспекції Міністерства охорони навколишнього природного середовища України»	13.08.1993 р. №641
«Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію Міністерства охорони навколишнього природного середовища України»	12.11.1993 р. №925

Продовження табл. А.1

«Про здійснення екологічного контролю в пунктах пропуску через державний кордон»	20.03.1995 р. № 198
«Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України»	2.03.1998 р. № 244
«Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів»	8.04.1999 р. № 559
«Про затвердження Положення про Дежекоінспекцію України»	17.11.2001р. №1520
«Про затвердження критеріїв розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю)»	19.03.2008 р. №212
«Про затвердження Положення про пункти пропуску через державний кордон та пункти контролю»	18.08.2010 № 751
«Про Склад територіальних органів Держекоінспекції України»	14.09.2011 р. №995
«Про затвердження граничної чисельності працівників територіальних органів центральних органів виконавчої влади»	14.11.2011 р. № 1184
«Про затвердження Порядку спрямування бюджетних коштів для зміцнення матеріально-технічної бази і методологічного забезпечення Державної екологічної інспекції та її територіальних органів»	27.07.2011 р. №808
«Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд»	24.07.2013 р. № 541
Накази Міністерств	
«Про затвердження Порядку обмеження, тимчасово заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у раз порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища»	29.10.1992 р. №2751
«Про затвердження Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України»	26.10.95 № 116
«Про затвердження форми квитанції та інструкції щодо її застосування при стягненні штрафів (готівкою) на місці скоєння адміністративних правопорушень в галузі охорони навколишнього природного середовища»	09.10.1997 р. № 162
Про затвердження Положення про екологічний контроль у пунктах пропуску через державний кордон та в зоні діяльності регіональних митниць і митниць»	08.09.1999 р. №204
«Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля»	27.02.2002 р. №88
«Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів»	31.03.2003 р. № 56/м
"Про затвердження Інструкції з оформлення Держекоінспекцією України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення"	05.07.2004 р. № 264

Продовження табл. А.1

«Про затвердження Положення про порядок опломбування або опечатування підприємств, окремих їх цехів (дільниць) і одиниць обладнання у разі обмеження чи зупинення (тимчасово) діяльності підприємств і об'єктів»	15.09.2004 р. № 353
«Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)»	4.03.2008 р. №108
«Про затвердження Порядку організації та проведення перевірок суб'єктів господарювання щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства»	10.09.2008 р. №464
«Про затвердження методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря»	10.12.2008р. №639
«Про затвердження методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів»	20.07.2009 р. № 389
«Про затвердження положень про територіальні органи Держекоінспекції України»	04.11.2011 р. № 429